

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Е.А. Криволапов

РЕКРЕАЦІЙНІ КОМПЛЕКСИ

Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності “ Готельно-ресторанна справа ”
освітньо-професійна програма
“Готельно-ресторанна справа”

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № від

Запоріжжя
2020

УДК:338.48:796.5(075.8)

К 821

Криволапов Е.А. Рекреаційні комплекси : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “ Готельно-ресторанна справа ” освітньо-професійна програма “Готельно-ресторанна справа”. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 79 с.

Навчальний посібник містить теоретичні положення, основні поняття, схеми та таблиці , актуальні проблеми курсу «Рекреаційні комплекси», тести для самоконтролю засвоєного матеріалу та практичні завдання.

Навчальний посібник запропонований для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра факультету фізичного виховання, здоров'я та туризму спеціальності “Готельно-ресторанна справа” освітньо-професійної програми “Готельно-ресторанна справа ”.

Відповідальний за випуск

Маковецька Н.В., д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Рецензент

Конох А.П., д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Рекреаційні комплекси».....	5
Тема 2. Рекреаційно-туристичне обслуговування як складова господарського комплексу.....	9
Тема 3. Теоретичні основи формування рекреаційних комплексів.....	12
Тема 4. Рекреаційні потреби суспільства: їх структура та фактори формування.....	15
Тема 5. Рекреаційно-ресурсний потенціал, його структура, особливості розміщення і використання.....	20
Тема 6. Формування та структура рекреаційної індустрії.....	27
Тема 7. Рекреаційне районування.....	31
Тема 8. Формування та регіональні проблеми розвитку рекреаційного комплексу України.....	37
Тема 9. Рекреаційне природокористування й охорона природи.....	43
Тема 10. Європа – провідний рекреаційний регіон світу.....	49
Тема 11. Розвиток рекреаційних комплексів північноамериканського регіону.....	58
Перелік контрольних тестів з дисципліни «Рекреаційні комплекси».....	71
Література.....	77

Вступ

Перехід до ринкових відносин викликав глибокі перетворення в сфері туризму. В результаті скасована централізована система управління туризмом, державна фінансова підтримка розвитку регіональних туристських центрів, порушені основи взаємодії різних регіонів у створенні і просуванні на споживчий ринок туристського продукту. Разом з тим кожен регіон володіє значними туристськими ресурсами, унікальність та істотна привабливість яких створює передумови для формування внутрішньорегіонального і міжрегіонального туристського продукту. Різноманіття природних, кліматичних, ресурсних, історичних умов, що сприяють формуванню туристського продукту, стали основою для створення нових рекреаційних зон туристичного призначення. Однак вирішення всіх питань, пов'язаних з відкриттям нових туристичних комплексів, є досить складним процесом, незабезпеченим ні концептуально, ні стратегічно, ні програмно.

Метою викладання навчальної дисципліни «Рекреаційні комплекси» є забезпечити глибоку теоретичну і практичну підготовку майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи, ознайомити з особливостями історичного розвитку та сучасним станом рекреаційних комплексів України та зарубіжжя.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- предмет, завдання та науково-методичні основи;
- основні поняття та положення тем курсу;
- історичний розвиток та основні поняття рекреаційних комплексів;
- загальні особливості рекреаційних комплексів;
- туристичні ресурси рекреаційних комплексів України;
- формування та регіональні проблеми розвитку рекреаційного

комплексу України

вміти:

- використовувати основні поняття з дисципліни;
- охарактеризувати рекреаційну діяльність України;
- скласти характеристику рекреаційних зон країни;
- оцінювати рекреаційні комплекси України;
- визначати рекреаційно-ресурсний потенціал, його структуру,

особливості розміщення і використання.

Дисципліна «Рекреаційні комплекси» входить до циклу дисциплін підготовки фахівців з туризму освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Вона пов'язана з дисциплінами «Навчальна ознайомча практика», «Курортні ресурси світу», «Організація туристсько-рекреаційної діяльності в умовах динаміки соціокультурного простору», «СПА та wellness-технології».

Тема 1. Предмет і завдання курсу “Рекреаційні комплекси”

Мета вивчення теми – ознайомитись з предметом і завданнями курсу “Рекреаційні комплекси”.

План

1.1. Предмет і завдання курсу "Рекреаційні комплекси".

1.2. Структура курсу "Рекреаційні комплекси".

Основні терміни: рекреаційна діяльність, рекреація, відпочинок, дозвілля, рекреаційна система, сутність рекреаційної сфери, територіально-рекреаційні комплекси:

1.1. Предмет і завдання курсу “Рекреаційні комплекси”

Розширення рекреаційної діяльності одночасно є причиною і наслідком значних змін у житті сучасного суспільства. Ці зміни пов'язані з глобальними проблемами кінця ХХ століття початку ХХІ століття:

1. Підвищення якості та рівня життя.
2. Транспортна революція та зростання фонду вільного часу.
3. Урбанізація, зростання культурно-освітнього рівня, НТР.

Про масштаби рекреації свідчать:

1. 20% – 1/5 всього населення світу щорічно бере участь у рекреаційній діяльності та поїздках
2. 40-55% населення великих міст світу у вихідні дні виїждять за межі міст з рекреаційними цілями
3. Рекреаційні витрати в економічно розвинутих країнах (споживчі витрати: витрати на одяг і взуття, витрати на відпочинок і освіту, витрати на закупівлю продовольчих продуктів).

У 90-ті роки послуги в галузі відпочинку, розваг і освіти становили 6-7% всіх платних послуг населення України .

Відпочинок із привілею у минулому перетворюється у сучасному світі на найважливішу статтю споживчого попиту, стає характерним елементом способу життя.

Рекреаційна діяльність – це:

- Необхідна умова життєдіяльності людини;
- Суспільне явище, що відбиває відносини щодо відтворення і розвитку робочої сили;
- Поведінка людини, що реалізує свої потреби у відпочинку;
- Галузь невиробничої сфери, що задовольняє рекреаційні потреби членів суспільства.

Рекреація (від лат. recreato, recreation) – перерва, відпочинок, відновлення, вид діяльності, що спрямована на відтворення і розвиток фізичних сил людини, які витрачаються нею під час праці.

Відпочинок – перерва між заняттям, роботою для відновлення сил (за В.Далем).

Дозвілля (рос. досуг) (давньослов'янське досягати) – вільне проведення

часу, можливість щось зробити, чогось досягти.

Структурна схема рекреаційної системи

Рекреація = відпочинок = дозвілля

Рекреаційно-туристична політика

Рекреаційна система або територіальна рекреаційна система – соціально-географічна система, що складається із взаємопов'язаних елементів: груп відпочиваючих, природних та історико-культурних комплексів, інженерних споруд, обслуговуючого персоналу і органів управління.

Сутність рекреаційної сфери полягає у задоволенні потреб людини, пов'язаних із оздоровленням, відпочинком, туризмом та змістовним проведенням часу в період дозвілля, тобто задоволення всього комплексу потреб у рекреаційних послугах за допомогою різних засобів – природних, соціальних, культурних, техногенних тощо.

Курс “Рекреаційні комплекси” вивчає процес формування та закономірності розвитку рекреаційної інфраструктури у світі, її види, форми та особливості по окремих регіонах та країнах, взаємодію з іншими сферами суспільного життя і господарства.

Об'єктом дослідження курсу “Рекреаційні комплекси” виступають територіальні рекреаційні комплекси як специфічні частини системи суспільних відносин, що становлять основу соціальної політики, спрямованої на відтворення здоров'я людини, і включають підприємства і заклади відпочинку, курорти, туристичні організації тощо.

Територіально-рекреаційні комплекси – форма територіальної організації

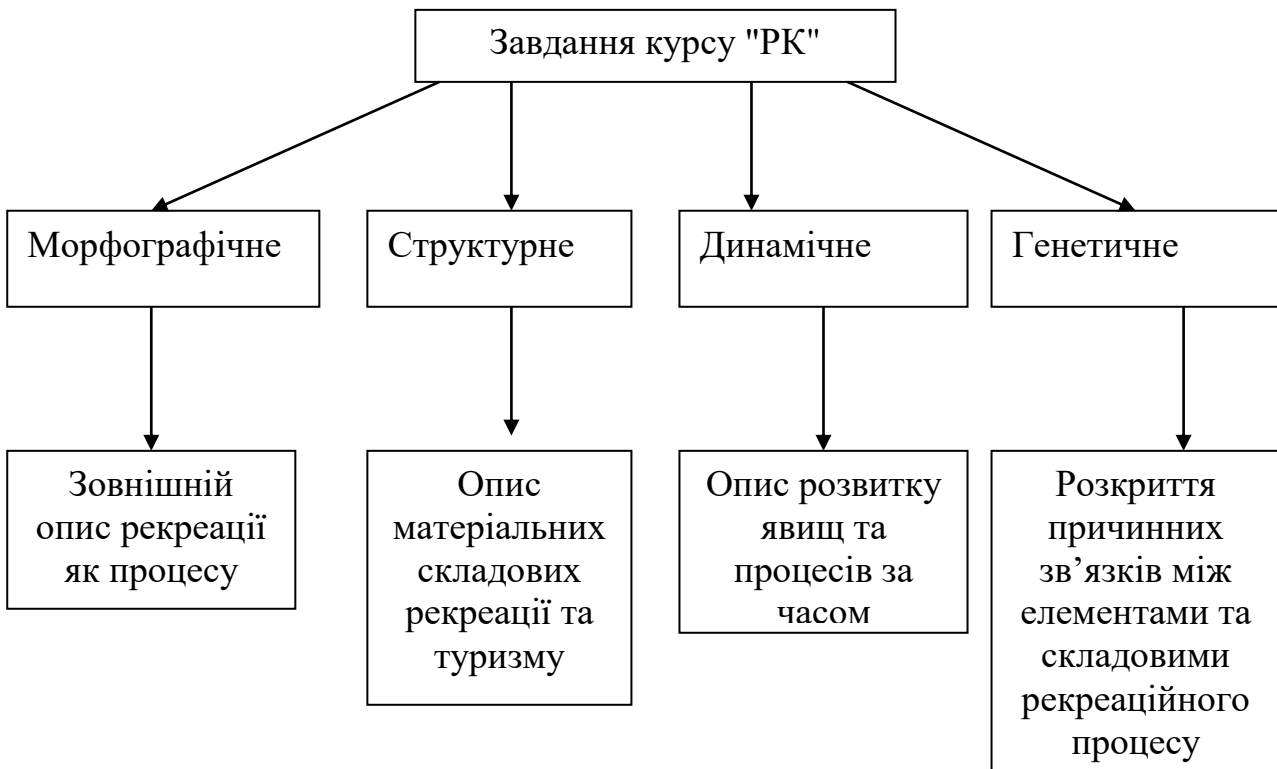
рекреаційної інфраструктури, що включає рекреаційні заклади, супутні підприємства виробничих і невиробничих галузей обслуговування, об'єднаних виробничими та соціально-економічними зв'язками, а також спільним використанням рекреаційно-ресурсного та економічного потенціалу.

Ефективність функціонування територіально-рекреаційних комплексів досягається завдяки:

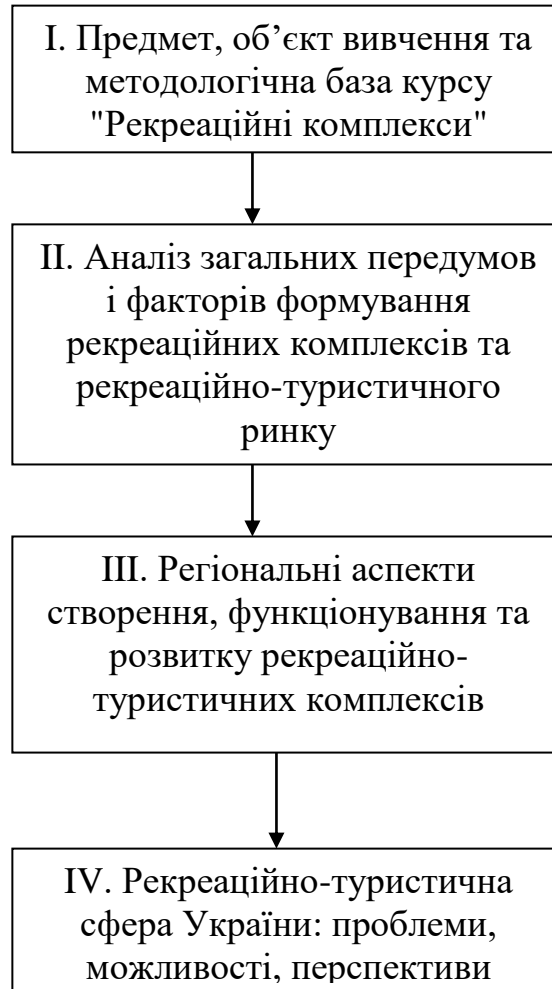
1. Ув'язці потреб з можливостями та ресурсами.
2. Наявності розвинутої матеріально-технічної бази.
3. Досконалості форм і структури управління.

В Україні, як і в інших країнах СНД, право на відпочинок є невід'ємним правом кожного громадянина. Відповідно до ст. 45 Конституції України "Кожен має право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної відпустки, встановлення скороченого робочого дня з окремих професій і виробництв, скорочення тривалості роботи у нічний час". Відповідно до Гаагської декларації по туризму, найсуттєвішим і необхідним є Право "на відпочинок, вільний час та періодично оплачувану відпустку, а також право використовувати цей час для відпустки, вільних поїздок з освітніми та розважальними цілями і використання благ, що отримуються від туризму, як внутрішнього, так і зовнішнього".

Завданням курсу "Рекреаційні комплекси" – є виявлення об'єктивних закономірностей формування і розвитку рекреаційних комплексів і механізмів, їх ефективного функціонування в конкретних соціально-економічних і природних умовах певних країн та регіонів.

1.2. Структура курсу “Рекреаційні комплекси”

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення рекреаційної діяльності. У чому полягає дуалізм цього поняття?
2. Дайте визначення предмета курсу “Рекреаційні комплекси”.
3. Що є об'єктом дослідження рекреації як науки?
4. Дайте визначення територіально-рекреаційному комплексу. Які його основні складові?
5. Які теорії дозвілля ви знаєте?
6. Поясніть зміни, що відбулися стосовно вільного часу в економічно розвинутих країнах в ХХ ст.? Визначте структуру вільного часу.

Практичні завдання

1. Визначте структуру курсу “Рекреаційні комплекси” і його основні завдання.
2. Визначте фактори, що зумовили швидкий розвиток рекреаційної діяльності на сучасному етапі у світі та проблеми галузі в умовах пандемії.

Тема 2. Рекреаційно-туристичне обслуговування як складова господарського комплексу

Мета вивчення теми – дослідити рекреаційно-туристичне обслуговування як складову господарського комплексу.

План

- 2.1. Етапи становлення та розвитку рекреації.
- 2.2. Зміст рекреаційної діяльності як соціального феномену.
- 2.3. Основні суспільні функції рекреаційної діяльності.
- 2.4. Класифікація рекреаційної діяльності.

Основні терміни: рекреація, туризм, рекреаційна діяльність.

2.1. Етапи становлення та розвитку рекреації

I. Античний стародавній світ (776 р. до н.е. – 394 р. до н.е.)

Початковий період (споживацький):

- мандрівки з комерційними цілями;
- Стародавній Єгипет – торговельні подорожі, для отримання нових знань, для задоволення;
- Стародавня Греція – Олімпійські ігри, Овідій "Мистецтво кохання", спортивні змагання в Дельфах та Коринфі, терми Карклії.
- Стародавній Рим – 2 типи притулків: для патриціїв та для плебеїв.

Матеріальні свідчення лікування мінеральною водою у світі:

1. Залишки споруд на вуглекислих джерелах на околицях Санкт-Моріц у Швейцарії.
2. Руїни терм в м. Беїле-Еркулане, Синджорз-Беї в Румунії.
3. Околиці Будапешта, узбережжя оз. Балатон в Угорщині.
4. м. Хісаря в Болгарії;
5. м. Бата в Англії;
6. Поблизу м. Тімгада в Алжирі тощо.

II. Середньовіччя (XII-XVI)

2 період:

- пілігримство й освоєння монастирями цінних територій з джерелами;
- Єрусалим – християни;
- Мекка – мусульмани;
- Хрестові походи, посилення торгівлі, розвиток Флоренції, Венеції.

Епоха Відродження – розширення міжнародних, міждержавних, міжконтинентальних зв'язків, зокрема рекреаційних.

За часів феодалізму були створені курорти: Ахен, Пломб'єр-ле-Б'єн (для Карла Великого), Баден-Баден та інші.

III. Комерційний період (XVIII - поч. XIX)

Будівництво курортів:

- Франція – Ніцца, Монте-Карло, Віші;

- Німеччина – Хайлігендам, Нордерне, Травемюнд;
- Італія – Італійська Рив'єра;
- Швейцарія – Давос.

У 1792 р. з ініціативи англійського лікаря Р. Расела заснований перший у світі дитячий санаторій в м. Маргіті.

Готелі виникають в 1/3 XIX століття

1801р. – Німеччина "Бардіше Хоф" у Баден-Бадені.

1812р. – Швейцарія "Рігі-Клестерлі".

IV. Індустріальний період (з XIX ст.) до світової війни (становлення туризму)

У XIX – початку XX ст. лікувальні місцевості, курорти набувають ознак не стільки лікувальних комплексів, скільки справжніх міст для відпочинку та туризму.

Основні події в розвитку:

1841 р. – перша групова туристична подорож в Англії;

1856р. – перша закордонна подорож;

1857р. – об'єднання гірських туристів - Англійський альпійський клуб;

1885 р. – "Підприємство Леопольда Ліндсона " в Росії.

V. Період масової рекреації, або «рекреаційний бум»

Після другої світової війни на початку 50-х років відбувається стрімкий розвиток рекреації та її диверсифікація – на I місце виходить **ТУРИЗМ.**

2.2. Зміст рекреаційної діяльності як соціального феномену

Рекреація і туризм це соціальний феномен XX ст.

Характерні ознаки:

1. Велика кількість рекреантів у світі і значні темпи їх приросту (7% щорічно).

2. Досить розгалужена матеріально-технічна база, яка представлена як готелями, санаторіями, базами, пансіонами тощо, так і допоміжними закладами.

3. Займає великі площі території, значно змінюючи краєвиди як узбережжя морів, так і рівнин та гірських масивів.

4. Стимулює економічний розвиток територій та районів:

4.1. Підвищує зайнятість населення.

На кожні 100 місць рекреаційно-туристичних засобів розміщення 460 місць сфери обслуговування 100 робочих місць готельного господарства забезпечують додаткових 50 робочих місць у послугах торгівлі, банківських послугах, страхових послугах, транспортних послугах.

В 10 разів більше ніж зайнято в сільському господарстві, лісовому та рибальстві разом.

4.2 Сприяє розвитку транспортної мережі.

4.3 Інтенсифікує будівництво, торгівлю, сільськогосподарське виробництво.

4.4. Виступає джерелом валютних надходжень – понад 460 млрд. дол., щорічно.

2.3. Основні суспільні функції рекреаційної діяльності

1. Медико-біологічна – життєзабезпечення, оздоровлення, профілактичний аспект.
2. Соціально-культурна – екологічний аспект, культурно-освітній аспект, патріотичний аспект
3. Економічна – збільшення фонду робочого часу, стимулює економічний розвиток, розширює сферу використання трудових ресурсів, джерело валютних надходжень, просте відтворення робочої сили.
4. Політико-інтеграційна – розширює зовнішньоекономічні зв'язки, зміцнює дружбу і взаємоповагу між країнами, створює новий економічний порядок

2.4. Класифікація рекреаційної діяльності

Виходячи з суспільних функцій рекреації та особливостей її організації можна привести наступну класифікацію рекреаційної діяльності.

Рекреаційна діяльність за ознакою розподіляються :

1. За тривалістю – короткочасна (щотижнева), довготривала (щорічна), змішана (канікулярна, у святкові дні).
2. За типом організації – організована, неорганізована (самодіяльна), змішана.
3. За часом проведення – цілорічна, сезонна: літня, зимова, в період міжсезоння.
4. За кількістю і демографічним складом рекреантів – індивідуальна, групова, сімейна, дитяча, молодіжна, осіб похилого віку
5. За характером використання транспортних засобів – автомобільна, автобусна, авіаційна, пішохідна, залізнична, морська, річна, велосипедна, кінна, змішана.
6. За функціями – лікувальна, оздоровча, спортивна, пізнавальна, промислова, змішана.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте основні періоди розвитку рекреаційної діяльності у світі.
2. В якому році і де було засновано перший дитячий санаторій у світі?
3. Назвіть ознаки сучасного етапу розвитку рекреаційної діяльності.
4. Визначте основні суспільні функції рекреаційної діяльності.
5. Як кваліфікують рекреаційну діяльність за сезоном проведення?
6. Як кваліфікують рекреаційну діяльність за функціями?

Практичні завдання

1. Обрати рекреаційний заклад України та дослідити етапи його розвитку(реновації).
2. Класифікувати рекреаційні заклади Запорізької області за функціями.

Тема 3. Теоретичні основи формування рекреаційних комплексів

Мета вивчення теми – розкрити теоретичні основи формування рекреаційних комплексів.

План

- 3.1. Наукові категорії розвитку і розміщення рекреації та туризму.
- 3.2. Цикли рекреаційної діяльності.
- 3.3. Стадії та етапи формування територіальних рекреаційних комплексів.

Основні терміни: закони, закономірності, принципи, фактори, елементарне рекреаційне заняття, тип рекреаційної діяльності, рекреаційна система.

3.1. Наукові категорії розвитку і розміщення рекреації та туризму

Категорії Рекреаційних комплексів:

1. **Закони** – об'єктивні стійкі, істотні зв'язки між явищами й елементами суспільних систем

Закони рекреаційної діяльності (за О.І.Шаблієм):

- А) Генетичні – міжнародного (територіального) поділу праці, концентрації виробництва, нерівномірності розвитку;
- Б) Структурні – цілісність внутрішніх взаємозв'язків між елементами;
- В) Відповідності – залежність від циклічності життєдіяльності з іншими соціально-економічними системами;
- Г) Функціональні – урізноманітненості, ускладненості, екологізації.

2. **Закономірності** – своєрідний прояв дії законів впродовж певного історичного періоду, тенденції їх дії в певній сфері або галузі.

А) рекреаційна концентрація; рекреаційна спеціалізація; рекреаційна диференціація; формування країн постачальників і країн, що обслуговують рекреантів і туристів;

Б) комплексність рекреаційних послуг; взаємозамінність рекреаційних циклів; цілісність і стійкість, ієрархічність;

В) сезонність; циклічність; залежність від ресурсної складової; обумовленість рекреаційним попитом, збігання з системою розселення, вибірковість, комфортність;

Г) комплексоутворювальна функція; збільшення і диференціація рекреаційних послуг, стадійність розвитку, пріоритетність екологічної складової.

3. **Принципи** – своєрідні правила розвитку, що базуються на пізнанні і врахуванні закономірностей, якими керується держава на певному історичному етапі.

Види принципів:

- А) Ринкових економічних відносин;
- Б) Правового забезпечення;

- В) Пріоритетності самоуправління і обмеженого централізму;
- Г) Співробітництва держав з метою розвитку рекреації та туризму;
- Д) Різноманітних форм господарювання;
- Е) Соціальної спрямованості та доступності;
- Ж) Державного регулювання;

З) Рекреаційного природокористування (збереження екологічної) рівноваги;

И) Збалансованості рекреаційного попиту, пропозиції і рекреаційних послуг з наявними рекреаційними ресурсами.

4. **Фактори** – причини, що обумовлюють розвиток і розміщення рекреантів, підприємств і закладів, формування рекреаційних потоків.

Внутрішні – ресурсні, екологічні, економічні, транспортні, технологічні, історичні.

Зовнішні – політичні, економічні, природні, соціальні.

3.2. Цикли рекреаційної діяльності

Елементарне рекреаційне заняття (ЕРЗ) – внутрішньо цілісний, однорідний, неподільний елемент рекреаційної діяльності.

Ознаки: альтернативність, взаємозамінність. Понад 100 тисяч.

Тип рекреаційної діяльності (ТРД) – однорідна група елементарних рекреаційних занять, кожне з яких взаємозамінне для даного типу. Ознаки: взаємообумовленість, взаємосуперечливість. Всього 67.

Цикли рекреаційної діяльності (ЦРД) – взаємопов'язане і взаємообумовлене сполучення типів рекреаційної діяльності.

Ознаки: привабливість, рекреаційна корисність. Всього 17

Основним елементом формування територіальної організації рекреаційно-туристичного обслуговування є: рекреаційна система та її складові.

Рекреаційна система – поєднання циклів і типів рекреаційної діяльності на певній території (водний, альпійський, альпіністський, оздоровчий, комерційний, курортний, пізнавальний, мисливсько-рибальський, паломницький, приморський, розважальний, спортивний, пригодницький, фестивальний, екологічний, етнічний, екзотичний).

РЕКРЕАНТИ (Р) – центральна підсистема ТРС

Визначає вимоги і характеризується обсягом і структурою рекреаційних потреб, вибірковістю і розміщенням туристично-рекреаційного попиту, сезонністю і різноманітністю рекреаційних потоків.

РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Поєднання природних й антропогенних ресурсів з умовами їх використання на певних територіях.

Базисна основа рекреації, характеризується місткістю, надійністю, комфортністю, стійкістю й обсягом експлуатаційних запасів, площею

поширення, періодом експлуатації, багаторазовим використанням.

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ТА ІНФРАСТРУКТУРА РЕКРЕАЦІЇ

Заклади розміщення, харчування, транспорту, лікування, оздоровлення, екскурсійного, культурного побутового обслуговування забезпечують життєдіяльність рекреантів. їм притаманні місткість, різноманітність, надійність, комфортність, завантаженість, екологічність, рівень експлуатаційної (технологічної) та інженерно-будівельної підготовки.

ОБСЛУГОВУЮЧИЙ ПЕРСОНАЛ

Трудові ресурси

Забезпечують функціонування рекреаційних підприємств і закладів. їх властивості: чисельність рекреаційного персоналу спеціалізованих і суміжних підприємств, рівень кваліфікації і професіоналізму, забезпеченість робочою силою.

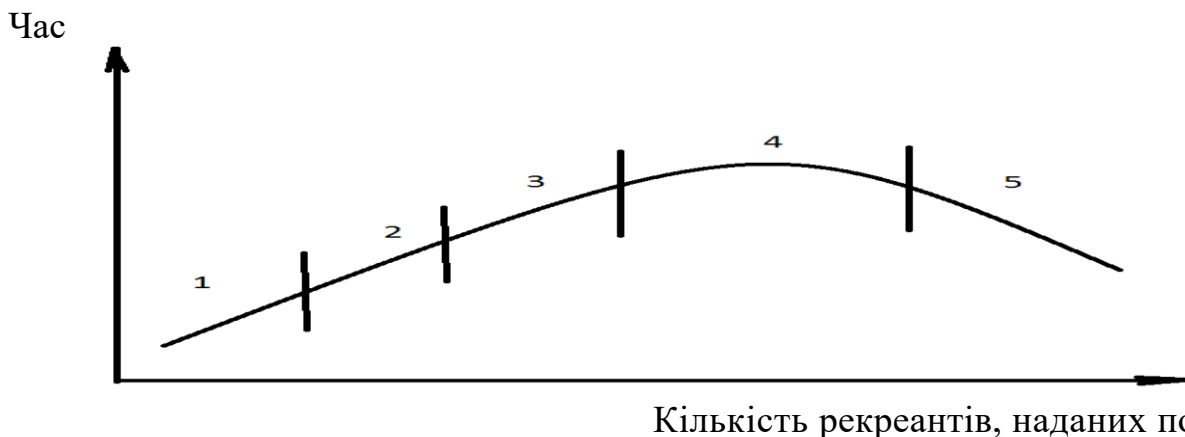

УПРАВЛІНСЬКІ СИСТЕМИ

Органи утворення – відділи при органах влади національного, обласного, районного і місцевого рівня, дирекції туристичних баз підприємств, санаторіїв, а також керівники самодіяльних рекреаційно-туристичних груп.

Забезпечують оптимальні умови ефективної діяльності всіх елементів і ТРС. Це розробка прогнозів рекреаційних потреб, балансів ресурсів, здійснення інформаційного, нормативно-законодавчого забезпечення та координація рекреаційної діяльності.

3.3. Стадії та етапи формування територіальних рекреаційних комплексів

Життєвий цикл рекреаційно-туристичної послуги і цикл розвитку рекреаційних функцій території.

Стадії циклу: 1. Освоєння. 2. Розвитку. 3. Закріплення. 4. Стагнації. 5. Спаду.

Етапи формування територіальних рекреаційних комплексів:

1. Локалізаційний – розміщення закладів поодиночі, об'єктів і територій рекреаційного призначення.
2. Концентраційний – зростання чисельності рекреантів та кількості рекреаційних закладів і об'єктів, збільшення числа супутніх підприємств, формування рекреаційної спеціалізації.
3. Комплексо-утворюючий (системний) – виділення рекреації в провідну функцію зайнятості населення, всі інші галузі як допоміжні та супутні.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте основні структурні закономірності розвитку рекреаційної діяльності.
2. Які закономірності рекреаційної діяльності, на вашу думку, є найбільш суттєвими за сучасних ринкових умов розвитку продуктивних сил?
3. Назвіть основні елементи територіальної організації рекреації і туризму.
4. Як пов'язані основні елементи територіальної організації рекреації і туризму з циклами рекреаційної діяльності.
5. Які ознаки локалізаційного етапу формування рекреаційного комплексу?
6. Яка залежність стадій формування рекреаційних комплексів?

Практичні завдання

1. Використовуючи карту області, позначити рекреаційні заклади лікувально-профілактичної спрямованості.
2. Дослідити закономірності розвитку рекреаційних комплексів в різних областях України.

Тема 4. Рекреаційні потреби суспільства: їх структура та фактори формування

Мета вивчення теми – ознайомитись з рекреаційними потребами суспільства: їх структурою та факторами формування.

План

- 4.1. Сутність рекреаційних потреб, їх диференціація і взаємодія. Чинники формування рекреаційних потреб.
- 4.2. Методи дослідження рекреаційних потреб.
- 4.3. Витрати на відпочинок як елемент споживчих витрат населення.
- 4.4. Сутність і характеристика рекреаційного попиту.

Основні терміни: рекреаційні потреби, вибірковість, потреби населення, відпочинок, рекреаційний попит.

4.1. Сутність рекреаційних потреб, їх диференціація і взаємодія. Чинники формування рекреаційних потреб

Рекреаційні потреби – це потреби населення у відпочинку, санаторному лікуванні, туризмі, що визначаються способом життя людей» їх прагненням до гармонійного та повноцінного розвитку, цікавістю до історичних, етнографічних, національних пам'яток.

Рекреаційні потреби

1. Індивідуальні – особливі це потреби в різноманітних заняттях, що знімають втому, сприяють підвищенню працездатності, відновленню здоров'я та духовному збагаченню людини

2. Групові – це потреби певних соціальних груп:

I – первісних (регулярні зв'язки) (сім'я, друзі, сусіди, колеги тощо);

II – другорядних (формальні зв'язки) (вікові, професійні, колективи, релігійні тощо);

III – референтні

3. Суспільні – це потреби суспільства у відновленні здоров'я і працездатності, а також всебічного розвитку фізичних і духовних якостей всіх членів суспільства.

Фактори, що впливають на індивідуальні потреби (за Ф. Котлером та ін.):

1. Культурні – культура, соціальний клас, субкультура.

2. Соціальні – референтні групи, сім'я, ролі і статуси.

3. Особисті – вік та стадії життєвого циклу сім'ї, рід занять, стиль життя, економічні можливості.

Мотиви, що лежать в основі рекреаційної діяльності людини (за Р.У.

Макінтошем):

1. Психологічні.

2. Культурні.

3. Між особисті.

4. Престиж.

Характеристика найсуттєвіших потреб і мотивів, що формують рекреаційну діяльність:

1. Психологічні мотиви: потреба у відпочинку; потреба в спортивних заняттях; потреба в оздоровленні, лікуванні; потреба у психологічній розрядці тощо.

2. Культурні мотиви: бажання більше знати про інші країни (історія, мистецтво, живопис, архітектура); бажання спілкуватися з іншими народами; релігія, пілігримство тощо.

3. Міжособистісні мотиви: бажання змінити постійне оточення (місце проживання, робота, сім'я, сусіди тощо); відвідування друзів, родичів; завести нових знайомих тощо.

4. Престижні мотиви: репутація; потреба в загальному визнанні; бажання бути оціненим; ділові інтереси (конгресні) тощо.

Фактори, що впливають на групові потреби (найчастіше називаються при соціологічних опитуваннях):

1. Бажання змінити оточуюче середовище на нове (найчастіше –

незвичне).

2. Взяти більше про інші культури.
3. Відпочити, побути в колі друзів, розслабитися.
4. Відвідати родичів, друзів.
5. Взяти участь у спортивних або розважальних заходах.
6. Зростання рекреаційних потреб

Процес мотивації рекреації та туризму (за І.Г. Балабановим)

Фактори, що обумовлюють зростання рекреаційно-туристських потреб:

1. Збільшення тривалості життя.
2. Гнучкий робочий день.
4. Можливість раніше вийти на пенсію.
5. Підвищення життєвого рівня.
6. Розвиток транспортної мережі та особистих транспортних засобів.
7. Тенденція до скорочення тривалості відпустки і розподілення її на 2-3 на рік.
8. Поширення рекреаційно-туристичної галузі та її диверсифікація.

Загальні чинники формування рекреаційно-туристичних потреб

1. Економічні фактори – рівень економічного розвитку держави, рівень матеріального добробуту споживача, співвідношення робочого і вільного часу економічно активного населення.

2. Культурно-психологічні – пріоритети в системі духовних цінностей, спосіб життя, психологічні особливості, особисті особливості, мода, мотивація.

3. Соціально-демографічні фактори: вік, стать, професія, освіта, сімейний стан, склад сім'ї, рід занять, релігія.

4. Природно-геополітичні фактори: регіон проживання, місто – сільська місцевість, величина населеного пункту, екологічна ситуація, політична ситуація, геополітичне оточення.

5. Медико-біологічні фактори: загальний стан здоров'я населення, рівень захворювання, смертність.

4.2. Методи дослідження рекреаційних потреб

Вивчення рекреаційних потреб відбувається:

1. Соціологічні дослідження:

- анкетне опитування (вибірковий зондаж);
- інтерв'ювання населення

За місцем проживання населення та у рекреаційно-туристичних місцевостях.

2. Розрахунково-нормативні дослідження:

- Граничні потреби населення

$$P_j = I_j \times \delta_j,$$

де P_j – граничні потреби j -му – види рекреації;

I_j – загальна вибірковість j -го виду рекреаційної діяльності;

δ_j – частковий коефіцієнт реалізації потреб.

Вибірковість – це відсоток населення певної території, що надає перевагу тому або іншому виду рекреаційної діяльності. Вибірковість буває особиста та загальна.

$$I_j = \sum_{i=1}^m a_i \times I_{ij},$$

де I_j – загальна вибірковість;

I_{ij} – особиста вибірковість;

a_j – частка j -го – демографічної групи у % від усього населення;

i – порядковий номер виду рекреаційної діяльності;

m – кількість демографічних груп.

4.3. Населення витрати на відпочинок як елемент споживчих витрат

Відпочинок – перерва між заняттям, роботою для відновлення сил (за В.Далем).

Витрати на щорічний відпочинок становлять 15-18% від загальних обсягів на соціальні потреби.

Основні статті витрат рекреантів і туристів:

На першому місці – розміщення.

На другому місці – покупки.

На третьому місці – харчування.

4.4. Сутність і характеристика рекреаційного попиту

Рекреаційний попит – це рекреаційні потреби суспільства, що забезпечені грошовим еквівалентом.

Для визначення ареалів рекреаційного попиту використовують моделі потенціалів:

$$P_j = \frac{\sum_{i=1}^m A_i}{\sum_{i=1}^m R_{ij}^k},$$

де P_j – потенціал попиту j -ї одиниці території;

A_i – чисельність населення, i -го центру попиту;

R_{ij} – відстань між j -ю та i -м центром попиту;

k – коефіцієнт еластичності попиту щодо відстані.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте основні фактори формування рекреаційних потреб.
2. Чи існує взаємодія між різними рівнями потреб?
3. Назвіть фактори, що обумовили зростання рекреаційних потреб у ХХ ст.
4. Які методи дослідження рекреаційних потреб ви знаєте? Чим вони відрізняються?
5. Які фактори формування рекреаційних потреб, на вашу думку, є найбільш дієвими?
6. Дайте визначення рекреаційного попиту.

Практичні завдання

1. Охарактеризуйте найсуттєвіші потреби і мотиви, що формують рекреаційну діяльність в вашому регіоні.
2. Проаналізуйте рекреаційний попит обраного регіону використовуючи дані сайту ДержСтату.

Тема 5. Рекреаційно-ресурсний потенціал, його структура, особливості розміщення і використання

Мета вивчення теми – опанувати особливості розрахунку рекреаційного навантаження та рекреаційної ємності територій і комплексів.

План

- 5.1. Поняття рекреаційних ресурсів та структура рекреаційно-ресурсного потенціалу.
- 5.2. Основні положення оцінки рекреаційних ресурсів.
- 5.3. Рекреаційне навантаження та рекреаційна ємність територій і комплексів.
- 5.4. Проблеми економічної оцінки природних рекреаційних ресурсів.

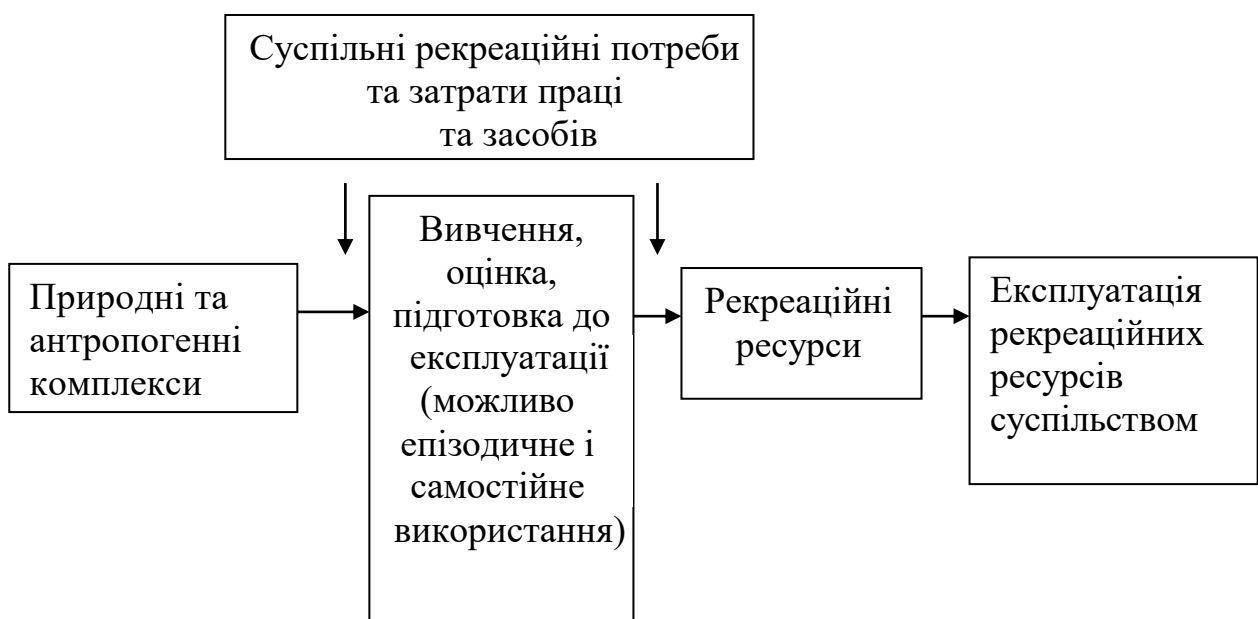
Основні терміни: рекреаційні ресурси, кліматичні ресурси, бальнеологічні ресурси, лікувальні грязі, спелеоресурси, рекреаційно-ресурсний потенціал, рекреаційний кадастр, екологічно допустиме рекреаційне навантаження, рекреаційна ємність

5.1. Поняття рекреаційних ресурсів та структура рекреаційно-ресурсного потенціалу

Для організації рекреаційної діяльності дуже важливе значення мають рекреаційні ресурси. Рекреаційна сфера належить до галузей господарства, що мають чітко визначену ресурсну орієнтацію.

Рекреаційні ресурси – це природні та антропогенні елементи, об'єкти, явища, які використовуються або можуть бути використані для задоволення рекреаційних потреб суспільства й організації виробництва рекреаційно-туристських послуг.

Схема переходу природних та антропогенних об'єктів в рекреаційні ресурси

Організація рекреаційної діяльності можлива лише при наявності рекреаційних ресурсів, а природні умови сприяють або обмежують їх використання, але і в якому разі не компенсують їх.

Найважливішими характеристиками рекреаційних ресурсів є:

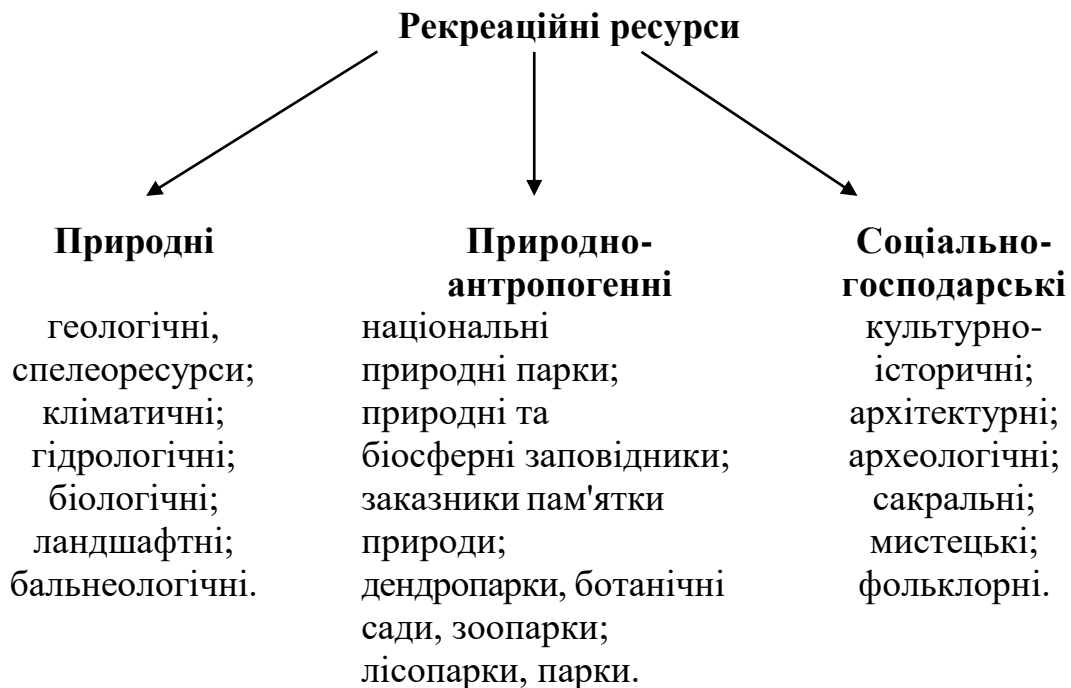
1. Обсяг або величина запасів, площа розповсюдження – визначають рівень освоєння, ємність комплексу кордони санітарної охорони.

2. Період можливої експлуатації – викликає сезонність використання і ритмічності рекреаційних потоків.

3. Територіальна сталість та локалізованість – зумовлює тяжіння рекреаційної інфраструктури та потоків до місць концентрації рекреаційних ресурсів.

4. Порівняно низька капіталоємність – дає можливість швидко отримувати соціально-економічний ефект.

5. Можливість багаторазового і комплексного використання – зумовлює формування територіально-рекреаційних комплексів.

Кліматичні ресурси – головний фактор розміщення мережі курортів, місць відпочинку туризму.

Основні погодні характеристики – кількість сонячної радіації, тиск, температура повітря, вологість повітря, кількість опадів, напрямок та швидкість вітру, хмарність та інші.

Умови для відпочинку – комфортні, спекотні дискомфортні, спекотні субкомфортні, прохолодні субкомфортні, холодні дискомфортні.

Тривалість сприятливої погоди для літнього відпочинку

Країна	Днів на рік
Україна	120-150
Південний берег Криму	170-190
Молдова	120-150
Росія, Північний Кавказ	120-150
Грузія	150-200
Вірменія	150-180
Азербайджан	до 200
Франція	220-225
Іспанія	230-240
Марокко	до 300

Бальнеологічні ресурси – це лікувальні мінеральні джерела та інші природні води і грязі.

Мінеральні води – це природні води, які здійснюють на організм людини лікувальний вплив, що зумовлений їх іонно-сольовим складом, підвищеним вмістом біоактивних елементів та газів.

Основні види мінеральних вод: вуглекислі, сірководневі, миш'якові, йодобромні, радонові, термальні, борвмісні, залізоємні, слабкомінералізовані, з високим вмістом органічних речовин, без специфічних компонентів та властивостей.

Лікувальні грязі розподіляються на мулові (Причорноморський район, Донецька область), торфові (Львів, Полтавська область), сапропелеві (Керченський півострів), глини (Крим, Азовське море).

Спелеоресурси – компоненти (об'єми порожнин, гірські породи – відклади, підземна атмосфера, підземні та карстові води, донні відклади, біота) підземних порожнин (печер), що мають матеріальну та утилітарну цінність.

Спелеоресурси розподіляються на відновлювальні (повітря, підземні води), слабо відновлювальні (натічні утворення, біота), невідновлювальні (релікти, підземні порожнини).

Основою формування рекреаційної сфери певної території виступає рекреаційно-ресурсний потенціал (РПП).

Рекреаційно-ресурсний потенціал (РПП) – це можливості території (району, країни) щодо надання рекреаційних послуг з відновлення здоров'я, повноцінного відпочинку та туризму відповідно до потреб суспільства і рівня продуктивних сил.

Для розвитку рекреаційного обслуговування й ефективного використання рекреаційних ресурсів необхідним є створення рекреаційного кадастру.

Рекреаційний кадастр – це систематичний перелік даних, що включають якісний та кількісний опис природних та антропогенних об'єктів рекреаційного призначення, їх місцезнаходження, ступінь вивчення,

рекомендації щодо використання та необхідні природоохоронні заходи.

5.2. Основні положення оцінки рекреаційних ресурсів

Етапи проведення оцінки рекреаційних ресурсів

1. Визначення об'єкта оцінки й її суб'єкта.
2. Визначення критеріїв оцінки.
3. Розробка параметрів оціночних градацій та їх шкали.

Типи оцінки рекреаційних ресурсів:

1. Медико-біологічний – або фізіологічний, оцінка ступеня комфортності певного виду ресурсу щодо організації певної рекреаційної діяльності.
2. Психолого-естетичний – врахування характеру емоційного впливу рекреаційних об'єктів, їх атрактивності (це привабливість, надання переваги).
3. Технологічний – визначення придатності та достатності ресурсів для організації різних видів рекреаційного обслуговування та можливості формування спеціалізованих або комплексних рекреаційних систем і утворень.

Критерії оцінки (види):

1. Якісна (експертна).
2. Бальна.
3. Нормативна.
4. Інтегральна.

5.3. Комплексів рекреаційне навантаження та рекреаційна ємність території

Швидкі темпи розвитку рекреаційної сфери, її сезонні коливання призводять до підвищення впливу рекреантів на рекреаційні ресурси, завдаючи їм шкоди. Щоб запобігти деградаційним процесам та зберегти комфортні умови для рекреаційної діяльності необхідно встановити оптимальне рекреаційне природокористування. Сутність його у розробці екологічно допустимого навантаження на рекреаційні ресурси.

Екологічно допустиме рекреаційне навантаження – це відвідування рекреантами одиниці площі природного ресурсу за одиницю часу, яке не завдає шкоди і не перевищує межі природної можливості ресурсу з відтворення і відновлення.

Рекреаційна ємність ресурсу або території визначається як допустиме рекреаційне навантаження, помножене на площу ресурсу: показує кількість рекреантів, яким можуть бути надані послуги

$$E_p = \eta S,$$

де E_p - рекреаційна ємність;

η - допустиме рекреаційне навантаження;

S – площа ресурсу.

Ємність усіх ресурсів буде дорівнювати сумі ємностей з усіх видів

ресурсів:

$$E = \sum_{p=1}^n 1 \times \eta p \times Sp,$$

де E – рекреаційна ємність;

\sum – число видів ресурсів;

p – порядковий номер ресурсу;

ηp – допустиме рекреаційне навантаження певного виду ресурсу (кількість осіб на 1 га);

Sp – площа території за видами ресурсів.

Таблиця 5.2

Нормативні показники допустимого навантаження
на ландшафт

Вид рекреаційного використання	Вид ресурсу (ландшафту)	Допустиме навантаження
1. Прийняття сонячних ванн	Природні та створені пляжі. Аеросолярії	5-10 м ² /осіб 3-4 м ² /осіб
2. Купання	Акваторії у морі. Акваторії у слабко проточних водоймах. Довжина берегової полоси пляжу	5-10 м ² /осіб 10-20 м ² /осіб 0,2-0,5 м/осіб
3. Використання шлюпок	Акваторія для греблі. Акваторії для моторних шлюпок та водних лиж. Акваторії для парусного спорту	2,5 осіб/га 0,5-1 осіб/га 1,2 осіб/га
4. Рибальство	Узбережжя акваторії	10-20 осіб/га
5. Спортивне мисливство	-----	0,001 осіб/км
6. Лижні прогулянки	Лижні траси (не спеціалізовані)	2-20 осіб/га
7. Прогулянки	Сосновий - хвойний ліс. Змішаний ліс. Ліси на зволжених ґрунтах. Суходільні луки. Низинні та заплавні луки.	0,5-2 осіб/га 2-3 осіб/га 3-5 осіб/га 5-10 осіб/га 10-20 осіб/га
8. Розміщення таборів	-----	300 осіб/га

5.4. Територій проблеми економічної оцінки природних рекреаційних територій

Економічна оцінка природних рекреаційних ресурсів:

1. Умовна продуктивність рекреаційних ресурсів (якість) – вартість наданих послуг.
2. Кількісні показники видів рекреаційних ресурсів – транспортна доступність, величина тощо.
3. Споживча вартість одного рекреаційних ресурсів – необхідність додаткових витрат.

Таблиця 5.3

Індекси економічної оцінки природно-рекреаційного потенціалу областей України

№ пор.	Області	Природно-рекреаційний потенціал	
		загальний	ресурсів відпочинку і туризму
1.	Вінницька	1,42	0,87
2.	Волинська	1,12	1,64
3.	Донецька	1,42	1,18
4.	Дніпропетровська	1,35	1,13
5.	Закарпатська	2,06	1,21
6.	Запорізька	1,40	1,18
7.	Житомирська	0,83	0,95
8.	Івано-Франківська	1,40	1,18
9.	Кіровоградська	1,18	0,75
10.	Київська	1,32	1,10
11.	Луганська	1,37	1,15
12.	Львівська	1,69	1,18
13.	Миколаївська	1,42	1,20
14.	Одеська	2,88	1,18
15.	Полтавська	1,16	0,95
16.	Рівненська	1,09	0,88
17.	Сумська	1,19	0,97
18.	Тернопільська	1,05	0,80
19.	Харківська	1,45	1,09
20.	Херсонська	1,39	1,18
21.	Хмельницька	1,09	0,88
22.	Черкаська	1,13	0,92
23.	Чернігівська	1,13	0,82
24.	Чернівецька	1,50	1,18
25.	АР Крим	1,98	1,78

Формула оцінки потенціалу рекреаційних ресурсів (за Шимовим В.М.)

$$W = \sum_{i_1=1}^e \Pi + \sum_{i_2=1}^a \times \sum_{k \geq 2}^z \Pi,$$

де i – види рекреаційних ресурсів ($i = 1, 2, 3, \dots, n$);

k – кількість напрямків використання кожного виду рекреаційних ресурсів ($k = 1, 2, 3, \dots, z$);

$i1$ – види рекреаційних ресурсів альтернативного використання ($k = 1, 2, 3, \dots, b$);

$i2$ – види рекреаційних ресурсів комплексного використання ($k \geq 2, i_2 = 1, 2, 3, \dots, a$);

Π – величина цінності кожного виду рекреаційних ресурсів при K -му напрямі використання.

Для природних ресурсів альтернативного використання:

$$W = \sum_{i=1}^d \Pi,$$

де Π визначається як:

$$\Pi = O_p \times N_h,$$

де O_p – оцінка споживчої вартості одного рекреаційного ресурсу;

N_h – кількість ресурсу, придатного до використання з різними рекреаційними цілями.

Запитання для самоконтролю

1. Які ресурси становлять групу природних рекреаційних ресурсів?
2. Дайте визначення поняттю "екологічно допустиме навантаження" на природні рекреаційні ресурси?
3. Чим відрізняється оцінка рекреаційних ресурсів від оцінки інших видів природних ресурсів?
4. Які характеристики рекреаційних ресурсів є пріоритетними для розвитку рекреаційних комплексів?
5. Як на практиці визначається рекреаційна ємність території?

Практичні завдання

1. Охарактеризуйте культурно-історичні ресурси обраного регіону світу.
2. Визначте роль і значення рекреаційних ресурсів у розвитку рекреаційної діяльності в обраному регіоні.

Тема 6. Формування та структура рекреаційної індустрії

Мета вивчення теми – ознайомитись з етапами формування рекреаційно-туристичної індустрії у світі та формуванням рекреаційно-туристичного ринку.

План

- 6.1. Етапи формування рекреаційно-туристичної індустрії у світі.
- 6.2. Склад рекреаційно-туристичної індустрії.
- 6.3. Формування рекреаційно-туристичного ринку.

Основні терміни: рекреаційно-туристична індустрія, форми кооперування засобів розміщення, економічні показники рекреаційно-туристичної індустрії, потужність рекреаційно-туристичного фонду, рекреаційно-туристичний ринок, туроператор, турагент, туркорпорація, турконцерн.

6.1. Етапи формування рекреаційно-туристичної індустрії

В основу періодизації розвитку рекреаційно-туристичної індустрії як галузі господарства покладені:

1. Цільові функції рекреації та туризму.
2. Техніко-економічні передумови (засоби розміщення та переміщення тощо).
3. Мотивація, кількість відпочиваючих та інші соціальні передумови.

Періодизація розвитку світової рекреаційно-туристичної індустрії:

I початковий етап (XVIII ст.): 1812 р. – отель "Рігі-Клестерлі"; 1832 р. – готель в м. Фаульхорн (Швейцарія); 1801 р. – готель "Бадшіе Хоф" м. Баден-Баден (Німеччина)

II етап становлення (XIX ст.): 1841 р. – туристична подорож Т. Кука (Велика Британія – Швейцарія); 1862 р. – каталоги рекреаційно-туристичних поїздок; 1863 р. – туристичні бюро.

III етап формування (XX ст.) – війни.

IV етап розвитку міжгалузевого комплексу та рекреаційно-туристичного ринку (1945 р. - XXI ст.) – масовий туризм; розширення мережі розселення відпочиваючих; збільшення кількості фірм, що здійснюють рекреаційно-туристичну діяльність.

Рекреаційно-туристична індустрія (РТІ) – сукупність засобів розміщення харчування, пізнавального, оздоровчого, спортивного, культурного та іншого призначення, а також транспортні засоби й організація, що здійснюють виробництво рекреаційно-туристичних послуг (міжгалузевий господарський комплекс).

6.2. Склад рекреаційно-туристичної індустрії

Структура рекреаційно-туристичної індустрії

1. Спеціалізовані підприємства і заклади:

готелі, мотелі, бази і пансіонати, курорти, туроператори, турагенства, транспортні засоби, інші форми та організації, що займаються організацією рекреаційно-туристичної діяльності.

2. Допоміжні підприємства і галузі:

А) Сфера послуг: екскурсійне, страхове, кредитне, культурно-просвітницьке, громадське, побутове, медичне.

Б) Виробництво: сувеніри, товари для відпочинку, спорту і туризму, література, транспортні засоби.

3. Сунутні підприємства і галузі:

А) Виробництво: спорттоварів, одягу для відпочинку і туризму, фототоварів, косметичних та лікарських засобів.

Б) Сільське господарство (продукти харчування).

В) Архітектурно-будівна.

Матеріально-технічна база розподіляється:

За видами послуг – підприємства, що забезпечують весь комплекс послуг; спеціалізовані рекреаційно-туристичні підприємства; підприємства що здійснюють: організацію поїздки, розміщення, харчування, транспортне забезпечення, культурне обслуговування, екскурсійне обслуговування, інші підприємства і заклади; засоби розміщення.

За економічними елементами – основні фонди, оборотні виробничі фонди.

За видами власності – державні, приватні, орендовані у господарського суб'єкта, орендовані у громадян.

Форми кооперування засобів розміщення

1 *Готельні комплекси* – великі центри з розміщення та обслуговування відпочиваючих та туристів (поєднані з іншими закладами).

2. *Готельні ланцюги* – поєднання декількох готельних комплексів для розробки єдиної політики та умов співпраці з оптовими фірмами туроператорами.

3. *Курорти* – поєднання закладів розміщення і споруд лікувального профілю, культурно-просвітницьких, спортивних побутових та інших. Для ефективного використання природних лікувальних ресурсів.

Умови об'єднання готельних комплексів:

1. Забезпечена фінансова самостійність кожному члену.

2. Поглинання великими фірмами малих з повною або частковою втратою фінансової та юридичної самостійності.

3. Формування готельних комплексів окремою фірмою за певними типовими проектами.

Економічні показники рекреаційно-туристичної індустрії:

Кількісні

1. Кількість рекреаційно-туристичних підприємств і закладів.

2. Кількість місць у закладах розміщення.

3. Відсоток наповненості рекреаційно-туристичних закладів.

4. Кількість реалізованих путівок та турів.

5. Кількість зайнятих (працюючих) в індустрії.

Вартісні

1. Оборот рекреаційно-туристичних закладів.
2. Доходи від рекреації та туризму по країні (регіону, закладу).
3. Частка доходів в експорт від міжнародного туризму.
4. Валютні надходження від туризму.
5. Доходи від рекреації та туризму на душу населення.

Показники, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази рекреаційно-туристичної індустрії, визначають її потужність.

Потужність – це сумарний ліжковий фонд усіх рекреаційно-туристичних закладів розміщення.

Потужність рекреаційно-туристичного фонду обраховується за формулою:

$$П_k = K_p \times 365 + K_c \times t,$$

де $П_k$ – загальна кількість ліжко-місць, один;

K_p – кількість койко-місць цілорічного використання, один;

K_c – кількість койко-місць сезонного використання, один;

t – кількість днів сезонного використання.

6.3. Формування рекреаційно-туристичного ринку

Рекреаційно-туристичний ринок (РТР) – це процес, що поєднує попит і пропозицію для забезпечення купівлі-продажу специфічних рекреаційно-туристичних послуг на даний час та в певному місці.

На рекреаційно-туристичному ринку економічні відносини між: розробниками рекреаційного та турпродукту; реалізаторами цього продукту; закладами, підприємствами, організаціями, що забезпечують рекреантів основними, допоміжними та супутніми послугами.

Рекреаційно-туристичний ринок складається з виробників рекреаційно-туристичних послуг (туроператори та інші заклади, що організують рекреаційно-туристичну діяльність (курорти, філіали туроператорів, тур агенти); заклади і підприємства рекреаційно-туристичної індустрії (готелі, бази, санаторії, транспорт, громадське харчування, екскурсбюро) та споживачі рекреаційно-туристичних послуг (рекреанти, туристи, відпочиваючі)

Наявність виробників рекреаційно-туристичних послуг формує **риннок пропозиції**. Він складається з:

1. **ТУРОПЕРАТОР** – туристські підприємства, що здійснюють підготовку, розробку та організацію одиничних або комплексних туристичних послуг.

Види туроператорів:

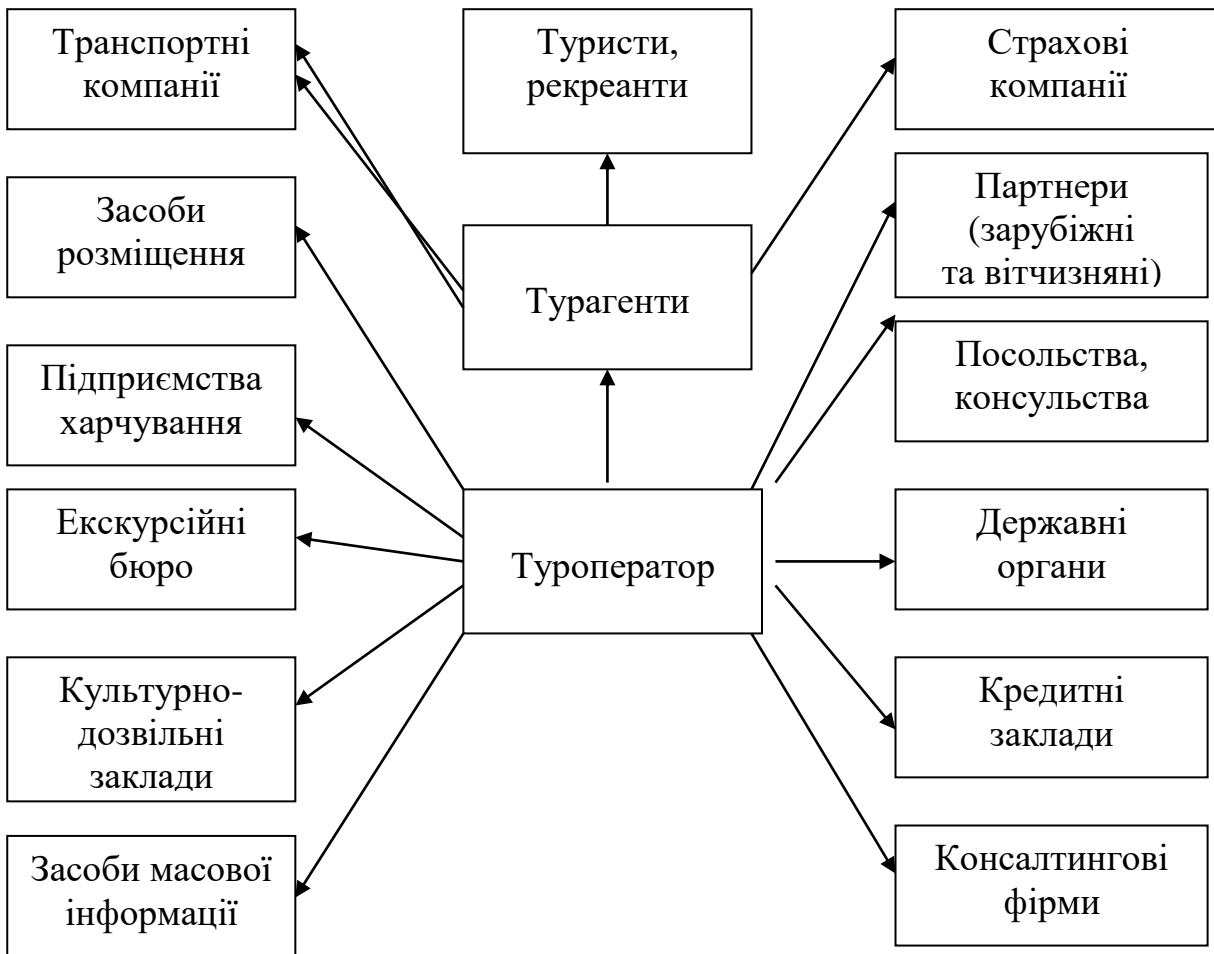
А) Внутрішній – забезпечує розміщення та обслуговування груп відпочиваючих, що прибувають до країни

Б) Зовнішній – розробляє маршрути, рекламує та домовляється про обслуговування відпочиваючих в інших країнах.

В) Оптовик – має свої орендовані засоби розміщення і забезпечує клієнтам комплекс послуг

Г) Наземний – забезпечує обслуговування в певному пункті призначення і не має в своїх програмах транспортних послуг

Зв'язки туроператора

2. **ТУРАГЕНТ** – організації, що реалізують послуги інших підприємств та консультують рекреантів з різних питань щодо організації і проведення відпочинку.

Види турагентів

1. Мінімальний набір послуг – декілька постійних маршрутів та місць відпочинку.
2. Достатній набір послуг – 10-15 і більше маршрутів.
3. Повний вибір – куди завгодно і коли забажається.
4. Екзотичні маршрути та послуги – на Північний полюс, в Антарктиду; у космос; на підводному човні тощо.

Об'єднання турагентств

Турконсорціум – добровільне об'єднання декількох агентств що залишає фінансову та юридичну самостійність своїм членам.

Селектур – (об'єднує понад 100 турагентств) добровільне об'єднання турфірм і турагентств (3 і більше) для проведення сумісної діяльності та підвищення її ефективності.

Різновиди

- національні (у межах однієї країни) "Джайентс" (210 амер. турагентств);

- міжнародні ВАТА – Всесвітня асоціація турагентств (240 агентств із різних країн).

Туркорпорація – об'єднує туроператорів і турагентів (Німеччина: – "NUI", "Nerrerman", "ITS" концентрують 70% турринку).

Турконцерн – одна із форм концентрації, що відбувається у формі злиття або приєднання декількох фірм туроператорів або фірм інших галузей.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте сутність і структуру рекреаційно-туристичної індустрії.
2. Економічні показники рекреаційно-туристичної індустрії.
3. Назвіть форми кооперування закладів розміщення рекреантів.
4. Дати визначення матеріально-технічна база.
5. Дати визначення рекреаційно-туристичного ринку.

Практичні завдання

1. Охарактеризуйте умови об'єднання готельних комплексів в готельні ланцюги світових лідерів.
2. Охарактеризуйте складові рекреаційно-туристичного ринку обраної країни.

Тема 7. Рекреаційне районування

Мета вивчення теми – ознайомитись та закріпити на практиці сучасні принципи рекреаційного районування.

План

- 7.1. Поняття рекреаційного районування. Його доцільність та значення.
- 7.2. Принцип рекреаційного районування.
- 7.3. Характерні риси рекреаційного районування.
- 7.4. Таксономічні одиниці сучасного рекреаційного районування.
- 7.5. Приклади рекреаційного районування України.

Основні терміни: рекреаційне районування, районоутворювальні фактори, рекреаційний район.

7.1. Значення поняття рекреаційного районування. Його доцільність та значення

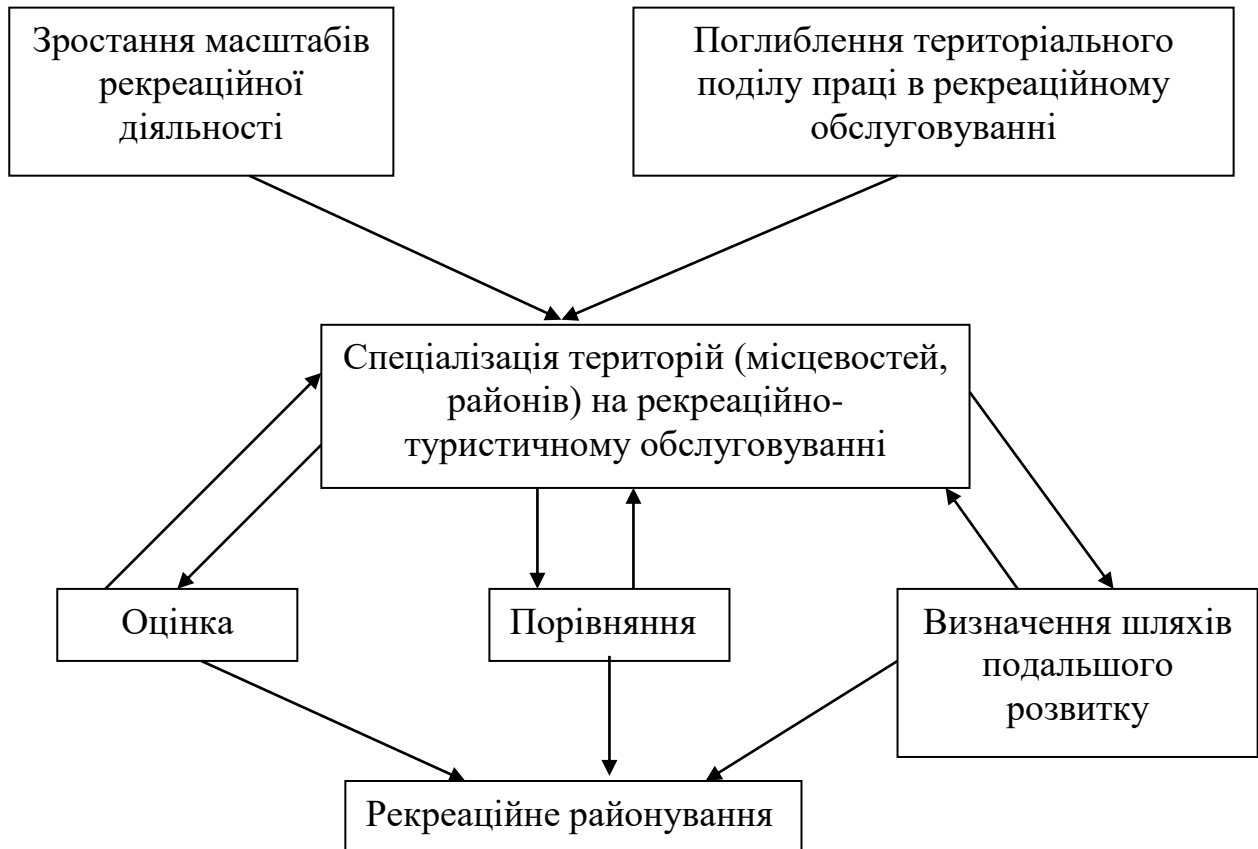
Рекреаційне районування – це поділ території на основні одиниці, що відрізняються спеціалізацією рекреаційного обслуговування, структурою рекреаційних ресурсів і напрямками їх освоєння та охорони.

Сутність рекреаційного районування.

1. Інструмент вивчення територіальної організації рекреаційної галузі.
2. Етап розвитку мережі закладів рекреаційної сфери.

Особливості рекреаційного районування.

1. Різновид галузевого соціально-економічного районування.
2. Об'єктивний характер.
3. Історично змінний процес.
4. Комплексний характер, що включає:
 - соціальний аспект;
 - економічний аспект;
 - територіальний (географічний) аспект;
 - управлінський аспект.
5. Наявність принципів рекреаційного районування.

Завдання рекреаційного районування

1. Виділення ареалів активної рекреаційно-туристичної діяльності.
2. Визначення сучасного рівня розвитку і спеціалізації рекреаційно-туристичного господарства.
3. Обґрунтування шляхів управління.
4. Прогнозування еволюційної функції та можливого ефективного розвитку.

7.2. Принцип рекреаційного районування

Основні принципи рекреаційного районування:

1. Генетично-історичний – райони виділяються на основі аналізу ТОРГ і прогнозу його розвитку.
2. Соціально-економічний – максимальне задоволення рекреаційних потреб, раціональне використання рекреаційних ресурсів, інтеграція рекреаційних функцій тощо.

3. Територіальний – єдність рекреаційного районування з економічним та відповідність адміністративно-територіальному устрою.

Районоутворювальні фактори:

1. Геополітичне положення:

- а) економіко-географічне;
- б) економічне;
- в) політичне;
- г) історичне;
- д) державно-правове.

2. Наявність та структура рекреаційно-ресурсного потенціалу.

3. Стан рекреаційно-туристичної індустрії.

4. Рекреаційно-туристичний попит:

- а) внутрішній;
- б) зовнішній.

5. Фактори, що лімітують рекреацію та туризм.

6. Транспортна мережа і транспортна доступність.

7. Туристсько-рекреаційна політика держави.

Умови рекреаційного районоутворення.

1. *Зовнішні:*

- відношення до ареалів формування рекреаційного попиту;
- розміщення і відношення до основних рекреаційно-туристських потоків і транспортних коридорів;
- відношення до зовнішніх баз забезпечення ТСН, особливо сільське господарство;
- відношення до ареалів з вільною робочою силою для сезону "пік";
- розміщення відносно до інших рекреаційних районів, особливо з однаковою спеціалізацією.

2. *Внутрішні:*

- рівень розвитку рекреаційної спеціалізації;
- структура матеріально-технічної бази рекреаційної індустрії;
- рівень економічного розвитку, освоєність території;
- розвиток транспортної системи;
- трудові ресурси;
- характер системи розселення;
- структура і рівень використання рекреаційних ресурсів.

Рекреаційне районування базується на врахуванні:

1. Спеціалізації певної території при розвитку рекреаційно-туристичного господарства.

2. Зв'язку галузей матеріального виробництва з рекреаційно-туристичним господарством

3. Питомої ваги населення, що зайняте в рекреаційно-туристичному господарстві у структурі економічно активного населення.

7.3. Характерні риси рекреаційного району

Рекреаційний район – це цілісна територія в межах країни, що має наявний рекреаційний потенціал; розвинуту матеріально-технічну базу рекреаційного господарства і відрізняється певною рекреаційною спеціалізацією.

Ознаки рекреаційного району

1. Рекреаційна спеціалізація та сутність її розвитку.
2. Рівень рекреаційного опанування території.
3. Частка рекреаційних земель у загальній структурі.
4. Величина та структура рекреаційних ресурсів, їх розміщення.
5. Потужність, структура, динаміка рекреаційних потоків.
6. Виробничі та економічні зв'язки з іншими галузями господарства.
7. Рекреаційна спеціалізація та сутність її розвитку.

Рекреаційні райони відрізняються:

- масштабами території;
- обсягами рекреаційних послуг;
- часом і умовами формування;
- забезпеченістю рекреаційними ресурсами;
- наявністю кваліфікованих трудових ресурсів;
- спеціалізацією та структурою рекреаційних послуг;
- внутрішніми та зовнішніми зв'язками;
- територіальною орієнтацією рекреаційно-туристичної індустрії.

7.4. Таксономічні одиниці сучасного рекреаційного районування

Мікрорівень

Рекреаційне (туристичне, курортне) підприємство або заклад які обслуговування рекреантів та туристів та задоволення рекреаційних потреб населення

Рекреаційний (туристичний, курортний) центр являє собою населений пункт, де рекреаційні (туристичні або курортні) підприємства тісно пов'язані з підприємствами обслуговування рекреантів, і основною його функцією є задоволення рекреаційних потреб населення.

Мезорівень

Рекреаційний (туристичний, курортний) комплекс – група рекреаційних підприємств і закладів, що мають єдину систему рекреаційно-туристичного, курортно-побутового і господарського обслуговування і розміщуються на невеликій території та взаємопов'язані між собою технологічними, економічними та іншими зв'язками.

Рекреаційний (туристичний, курортний) вузол – територіальне зосередження закладів і підприємств рекреаційного господарства в одному великому місті або декількох суміжних населених пунктах, що мають певну

рекреаційно-туристичну або курортну спеціалізацію.

Рекреаційний (туристичний, курортний) район – група рекреаційних вузлів та комплексів, що об'єднані загальною територіальною структурою рекреаційно-туристичного господарства і виконують певні функції в територіальному поділі праці стосовно рекреаційної діяльності, санаторного лікування та туризму.

Макрорівень

Рекреаційний (туристичний, курортний) регіон – територіальна система, що складається із взаємопов'язаних рекреаційних районів і характеризується спільністю природних рекреаційних і соціально-економічних ресурсів.

Рекреаційна (туристична, курортна) зона – це велике територіальне утворення, що об'єднує рекреаційні регіони, райони, вузли і центри і являє собою територіальну рекреаційну систему.

7.5. Приклади рекреаційного районування України

Рекреаційне районування України за науковцями.

1. І.Д. Родічкін розділяє Україну на 9 регіональних рекреаційних систем:

- Київсько-Дніпровська рекреаційна система.
- Волинська рекреаційна система.
- Північно-Донецька рекреаційна система.
- Придніпровська рекреаційна система.
- Приазовська рекреаційна система.
- Одесько-Чорноморська рекреаційна система.
- Дністровсько-Бузька рекреаційна система.
- Кримська рекреаційна система.
- Карпатська рекреаційна система.

2. О.О. Бейдик розділяє Україну на 4 рекреаційні регіони та 8 рекреаційних районів:

- Карпатський рекреаційний регіон.
- Дніпровсько-Дністровський рекреаційний регіон:
 - Придніпровський рекреаційний район.
 - Донецький рекреаційний район.
 - Придністровський рекреаційний район.
- Азово-Чорноморський рекреаційний регіон:
 - Одеський рекреаційний район.
 - Приазовський рекреаційний район.
- Кримський рекреаційний регіон:
 - Ялтинський рекреаційний район.
 - Євпаторійський рекреаційний район.
 - Феодосійський рекреаційний район.

3. 1989 р. було прийняте рекреаційно-кліматичне районування, Україну

розділили на 6 рекреаційних районів:

- Західний рекреаційний район.
- Центральний рекреаційний район.
- Східний рекреаційний район.
- Південний рекреаційний район.
- Кримський рекреаційний район.
- Закарпатський рекреаційний район.

4. О.О. Мазуркевич, В.І. Тимчанський розділяє Україну на 7 курортно-рекреаційних районів:

- Карпатський курортно-рекреаційний район.
- Придністровський курортно-рекреаційний район.
- Середньодніпровський курортно-рекреаційний район.
- Придонецький курортно-рекреаційний район.
- Приазовський курортно-рекреаційний район.
- Причорноморський курортно-рекреаційний район.
- Кримський курортно-рекреаційний район.

5. М.Н. Крачило у 1996 р. розділив Україну на 7 туристичних регіонів:

- Карпатський туристичний регіон.
- Волинсько-тернопільський туристичний регіон.
- Київський туристичний регіон.
- Житомирсько-Вінницький туристичний регіон.
- Харківський туристичний регіон.
- Дніпровсько-Донецький туристичний регіон.
- Причорноморський туристичний регіон.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте дуалізм значення рекреаційного районування.
2. Визначте принципи рекреаційного районування.
3. Дайте визначення рекреаційного району. Вкажіть його основні ознаки.
4. Охарактеризуйте основні районоутворювальні умови та фактори.
5. Які рівні за масштабом виділяються при рекреаційному районуванні?
6. Наведіть таксономічні одиниці рекреаційного районування, що найчастіше використовуються.
7. Дайте визначення рекреаційному (туристичному, курортному) комплексу. Чим він відрізняється від рекреаційного центру?
8. Наведіть приклади існуючого рекреаційного районування в Україні? Чим воно відрізняється від туристичного?

Практичні завдання

1. За допомогою кольорових олівців на контурній мапі України позначте рекреаційні регіони та райони, використовуючи рекреаційний розподіл за одним із вище наведених авторів.
2. Порівняйте рекреаційний розподіл України різними авторами, та спробуйте пояснити основні ознаки кожного регіону (району).

Тема 8. Формування та регіональні проблеми розвитку рекреаційного комплексу України

Мета вивчення теми – дослідити сучасний стан рекреаційного обслуговування та його функціонально-галузева структуру

План

8.1. Сучасний стан рекреаційного обслуговування та його функціонально-галузева структура.

8.2. Основні показники та динаміка розвитку матеріально-технічної бази курортно-рекреаційного та туристичного обслуговування.

8.3. Формування системи приміського короткотривалого відпочинку.

8.4. Територіальна організація рекреаційно-туристичного обслуговування в Україні.

Основні терміни: рекреаційний комплекс України, фактори розвитку.

8.1. Сучасний стан рекреаційного обслуговування та його функціонально-галузева структура

Рекреаційний комплекс України – велика економічна система закладів та об'єктів обслуговування, що забезпечують використання вільного економічного часу для оздоровчої, культурно-пізнавальної, спортивної діяльності людей на спеціальних територіях.

Фактори розвитку рекреаційного комплексу України.

Позитивні:

- різноманітний природно-ресурсний потенціал (9,5% всього ПРП);
- багатий історико-культурний потенціал (>150 тис. об'єктів);
- значні диверсифіковані рекреаційно-туристичні потреби;
- розгалужена мережа закладів рекреаційно-туристичного обслуговування, курортів, приміських зон відпочинку тощо;
- потужна матеріально-технічна база рекреаційного господарства.

Негативні

- обмежена платоспроможність населення;
- низький рівень сервісного обслуговування;
- нерозвинутість систем інформаційного забезпечення галузі та багатовідомчість;
- невисокий рівень реклами національного виробника рекреаційно-туристичних послуг;
- напруженість санітарно епідеміологічної та екологічно ситуації в деяких рекреаційних центрах;
- дефіцит висококваліфікованих кадрів.

Структура рекреаційного обслуговування в Україні

Форми обслуговування	Тривалість	Види обслуговування		
		Санаторно-курортне	Рекреаційне обслуговування	Туристичне обслуговування
Організована	Довготривала з відривом від виробництва	Санаторії, пансіонати з лікуванням, оздоровчі табори та комплекси санаторного виду	Будинки і пансіонати, бази відпочинку, оздоровчі табори, курортні готелі та комплекси	Готелі, туристські комплекси та бази, кемпінг, приюти, мотелі, круїзи
	Довготривала без відриву від виробництва	Санаторії-профілакторії	Профілакторії, бази зимового відпочинку	-----
	Короткотривала	-----	Бази однододенного відпочинку, бази (будинки) риболовів та мисливців	Туристські комплекси та бази, дитячі туристсько-спортивні бази, готелі
Частково організована	Довготривала	Готелі та житловий фонд місцевого населення, курортні поліклініки	Житловий фонд місцевого населення, готелі, наметові табори, дачі, садові товариства	Плановий самостійний туризм, житловий фонд місцевого населення (сільський туризм), готелі, кемпінги, мотелі
	Короткотривала	-----	Дачні будинки садових товариств, платні пляжі	Готелі, кемпінги, мотелі, трейлерні табори, екскурсійні бюро
Неорганізована	Довготривала	У родичів та знайомих	У родичів та знайомих, у міських парках, лісо та гідропарках, на морських та річкових пляжах	Самодіяльний водний, гірський, автомобільний та пішохідний туризм
	Короткотривала	-----	У міських парках лісо-гідропарках, пляжах, мисливство та рибальство	Самодіяльний автомобільний та пішохідний туризм

8.2. Основні показники та динаміка розвитку матеріально-технічної бази курортно-рекреаційного та туристичного обслуговування

Основні показники рекреаційного комплексу України:

Кількісні

1. Кількість і ємність матеріальної бази розміщення (цілорічні/ сезонні).
2. Кількість обслуговуваних кожним видом рекреаційних закладів (за рік).
3. Середня ємність закладів кожного виду.
4. Кількість курортів, їх ємність.

Якісні

1. Обсяг надходжень
2. Забезпеченість населення місцями в рекреаційних закладах (з кожного виду).
3. Середня наповненість рекреаційних закладів (протягом року).
4. Оборотність 1 ліжка-місця протягом року.
5. Значення курорту, його лікувальний профіль.

Таблиця 8.2

Розвиток рекреаційних закладів України

Рекреаційні заклади	2010	2012	2015	2017	2019
Санаторії та пансіонати з лікуванням у них ліжок, тис.	505 154	551 159	545 155	536 155	547 156
З кількості санаторіїв і пансіонатів з лікуванням:					
дитячі санаторії	194	199	198	188	192
у них ліжок, тис.	39	37	36	37	38
Санаторії-профілакторії	556	517	463	428	416
у них ліжок, тис.	55	43	39	33	33
Будинки і пансіонати відпочинку	332	294	286	289	292
у них місць, тис.	115	83	80	76	77
Бази відпочинку	2213	1862	1777	1754	1913
у них місць, тис.	302	263	240	236	234
Будинки та пансіонати відпочинку у них, місць	114980		79863	76317	77408
Санаторії та пансіонати з лікуванням					
у них, місць	154484		155083	154929	155768
Кількість таборів в т.ч. позаміських				5601 820	6904 854
у них місць, тис.				236,7 221	240,8 224,8
Кількість дітей, які відпочивали, тис.				880,5 585,1	1007,7 626,9
у тому числі у позаміських					
Кількість готелів		1396	1368	1375	1328

Загальна забезпеченість по Україні санаторними ліжками становить всього 3 ліжка/1000 мешк., що нижче нормативу. Найкраща забезпеченість в Криму, Львівській, Одеській та Київській областях, де цей показник перевищує норму.

Структура закладів відпочинку (будинки, пансіонати, бази відпочинку, дитячі та молодіжні табори): 15 % – Донецька область; 13 % – Херсонська область; 24 % – інші. У Житомирській, Кіровоградській, Тернопільській вони перестали функціонувати.

Найбільша ємність баз відпочинку спостерігається у таких областях: Донецька, Запорізька, Одеська, Херсонська, Київська – припадає 70 % національного фонду.

У цих областях, а також у Харківській, Дніпропетровській, Луганській відмічається висока концентрація дитячих оздоровчих таборів.

Комплексна оцінка дозволила виділити 265 придатних для рекреаційного освоєння зон, загальною площею понад 1,3 млн. га.

8.3. Формування системи приміського короткотривалого відпочинку

Таблиця 8.3

Розміщення рекреаційних зон в Україні

Природна зона	Кількість зон відпочинку, один.	Загальна площа, тис. га	Площа покрита лісом, тис. га	В т.ч. приміс. території	
				Кількість зон відпочинку	Площа тис. га
Полісся	30	138	126	10	49
Лісостеп	145	646	596	83	330
Степ	62	149	85	20	62,3
Карпати	28	397	292	2	56,8
Разом	265	1330	1099	115	498,1

8.4. Територіальна організація рекреаційно-туристичного обслуговування в Україні

Таблиця 8.4

Характеристика територіальної організації рекреаційного комплексу України

Рекреаційна зона	Рекреаційні регіони	Перелік областей, в межах яких відбувається формування регіонів	Площа території (тис. км ²)	Питома вага рекреаційного фонду розміщення (%)	Рекреаційні райони	Рекреаційний профіль	Найважливіші курорти та туристичні центри
I. Західна	1. Карпатський (Державно-міжнародного значення)	Закарпатська, Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська	56,6	10,0	1. Передкарпатський 2. Закарпатський 3. Гірсько-Карпатський	1. Багато-профільний, переважно курортно-оздоровчий 2. Переважно туристсько-оздоровчий 3. Гірсько-спортивний	Трускавець, Моршин, Свалява, Львів, Яремча, Івано-Франківськ, Ужгород, Чернівці
	2. Придністровський - державно-регіонального значення	Тернопільська, Вінницька, Хмельницька, (півд. частини)	60,9	3,0	Подністровський	Оздоровчо-туристський	Кам'янець-Подільський, Залішки, Міжгір'я
II. Центральна - Українська	3. Подільський (державно-місцевий)	Тернопільська, Вінницька, Хмельницька, (півд. частини)	60,9	3,0	Південно-Бузький	Оздоровчо-туристський	Сатанів, Почаїв, Хмільник, Немирів
	4. Придніпровський (державно-міжнародний)	Київська, Чернігівська, Черкаська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Полтавська, Волинська, Рівненська, Житомирська, Сумська	167,0	9,0	Столичний (Середньодніпровський)	Туристсько-оздоровчий	Київ, Чернігів, Канів, Черкаси, Умань, Миргород
	5. Поліський (державно-міжнародний)	Дніпропетровська, Полтавська, Волинська, Рівненська, Житомирська, Сумська	94,0	5,0	Західно-Поліський	Оздоровчо-туристський	Луцьк, Острог, Рівне, Шацьк

Продовження таблиці 8.4

Рекреаційна зона	Рекреаційні регіони	Перелік областей, в межах яких відбувається формування регіонів	Площа території (тис. км ²)	Питома вага рекреаційного фонду розміщення (%)	Рекреаційні райони	Рекреаційний профіль	Найважливіші курорти та туристичні центри
III. Східна	6. Придонецький (місцево-регіональний)	Харківська, Донецька, (північна частина), Луганська	63,3	7,0	Північно-Донецький	Оздоровчий і екскурсійно-туристичний	Бермінводи, Слов'янськ, Слов'яногірськ, Харків, Краснодар, Суми, Тростянець
IV. Південна	7. Приазовський (державно-регіональний)	Запорізька, Донецька, Херсонська (східна част.)	48,5	11,0	Бердянський	Лікувально-оздоровчий з екскурсійним туризмом	Бердянськ, Маріуполь, Генічеськ, Кирилівка, Приморськ
	8. Причорноморський (державний)	Одеська, Миколаївська, Херсонська	86,4	25,0	Одеський	Лікувально-оздоровчотуристський	Одеса, Ізмаїл, Очаків, Коблево, Сергіївка, Гопрі, Скадовськ, Лазурне
	9. Крим	АР Кримський (міжнародний)	27,0	30,0	ПБК, Євпаторійський, Феодосійський, Північно-кримський	Багатофункціональний, переважно курортно-оздоровчотуристський	Вел. Ялта, Вел.Алушта, Євпаторія, Саки, Судак, Феодосія, Бахчисарай

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає на сучасному етапі значення рекреаційно-туристичного обслуговування в Україні?
2. Які види і форми рекреаційного обслуговування можна виділити?
3. Які рекреаційні регіони склалися в Україні?
4. Визначте перспективні види рекреаційного обслуговування в Карпатському регіоні
5. Які шляхи та способи приватизації рекреаційних підприємств існують? У чому полягає поетапний процес приватизації в рекреаційному комплексі?

Практичні завдання

1. Визначте позитивні і негативні фактори, що впливають на розвиток рекреаційного комплексу України, та доведіть свою точку зору.
2. Визначте ємність рекреаційних закладів в Україні за областями, їх структуру та надайте пропозиції з розвитку видів рекреації.

Тема 9. Рекреаційне природокористування й охорона природи

Мета вивчення теми – ознайомитись з сутністю рекреаційного природокористування та екологічним станом рекреаційних ресурсів і курортів України.

План

- 9.1. Сутність рекреаційного природокористування. Рекреаційна дигресія.
- 9.2. Методологічні підходи до екологічного стану рекреаційних ресурсів.
- 9.3. Рекреаційний та курортний моніторинг.
- 9.4. Екологічний стан рекреаційних ресурсів і курортів України.

Основні терміни: рекреаційна дигресія, рекреаційне природокористування, екологічний стан, рівні забруднення рекреаційного ресурсу, санітарні норми та правила, санітарна зона курорту, рекреаційний (курортний) моніторинг.

9.1. Сутність рекреаційного природокористування. Рекреаційна дигресія

Рекреаційне природокористування – сукупність усіх процесів

використання рекреаційно-туристичних ресурсів та елементів оточуючого природного середовища для забезпечення рекреаційних потреб населення і вплив туристів та рекреантів на природні рекреаційні ландшафти.

Зростання чисельності туристів та рекреантів призводить до:

- Інтенсивного використання рекреаційних ресурсів (часом, особливо в місцях пікових навантажень з перевищенням екологічних можливостей).
- Розширення географії й освоєння нових об'єктів та територій.
- Посилення масштабів нерегульованої самодіяльної рекреації (автомобільної, пішохідної тощо).
- Погіршення загального стану екологічної ситуації в рекреаційно-туристських районах.
- Урбанізація рекреаційно-туристичних районів.

Рекреаційна дегресія – процес, що відбувається внаслідок рекреаційного освоєння території (організований та неорганізований відпочинок) і призводить до змін і руйнації природних рекреаційних ресурсів, внаслідок перевищення екологічно допустимого рекреаційного навантаження.

Рекреаційна екологія – науковий напрям, що вивчає особливості взаємодії рекреантів та туристів з довкіллям. Вона пов'язана з такими науками як загальна екологія, рекреаційна географія та рекреалогія.

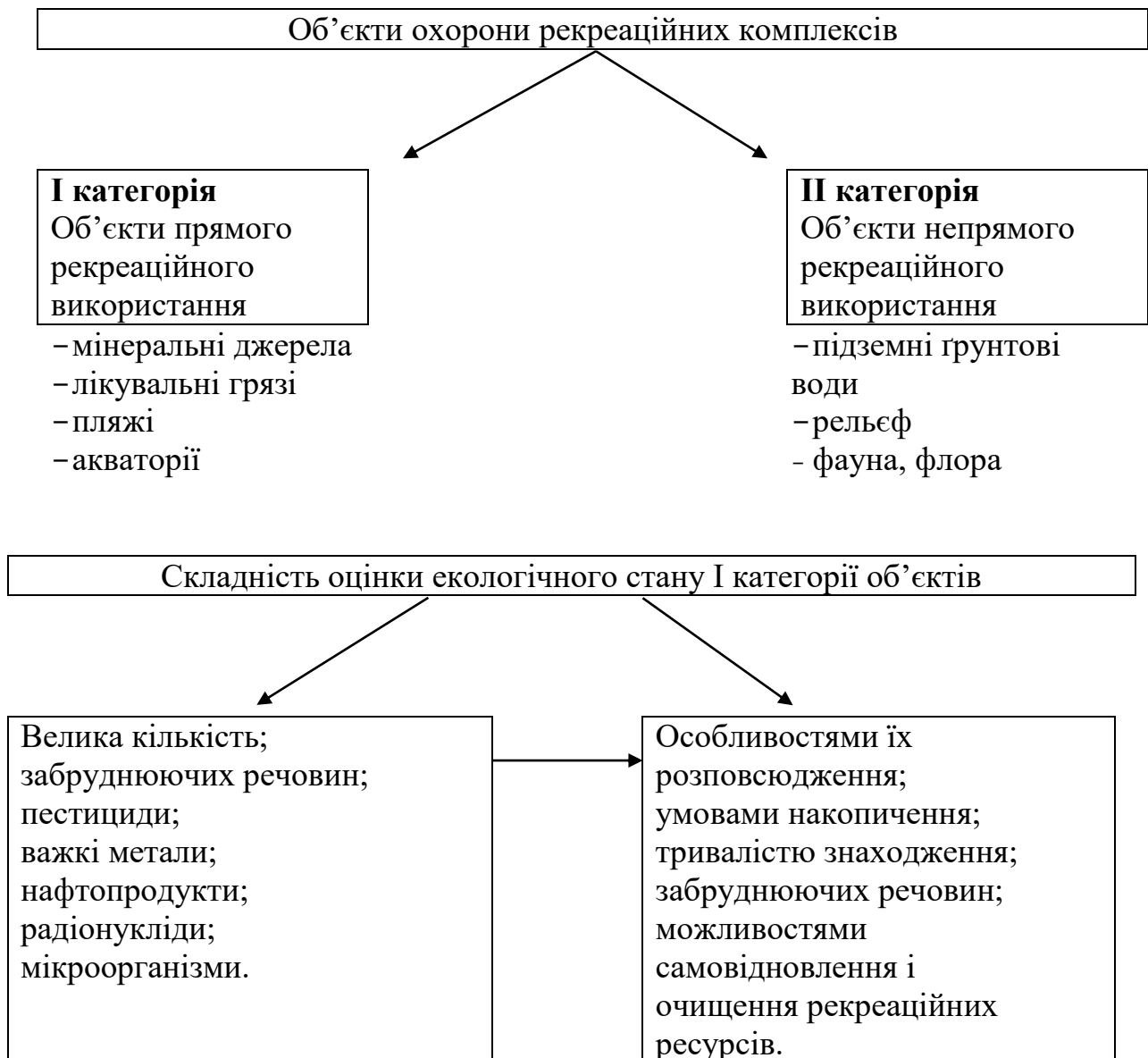
9.2. Методологічні підходи до екологічного стану рекреаційних ресурсів

Об'єкти охорони рекреаційних комплексів:

I категорія. Об'єкти прямого рекреаційного використання: мінеральні джерела, лікувальні грязі, пляжі, акваторії.

II категорія. Об'єкти непрямого рекреаційного використання: підземні ґрунтові води, рельєф, фауна, флора.

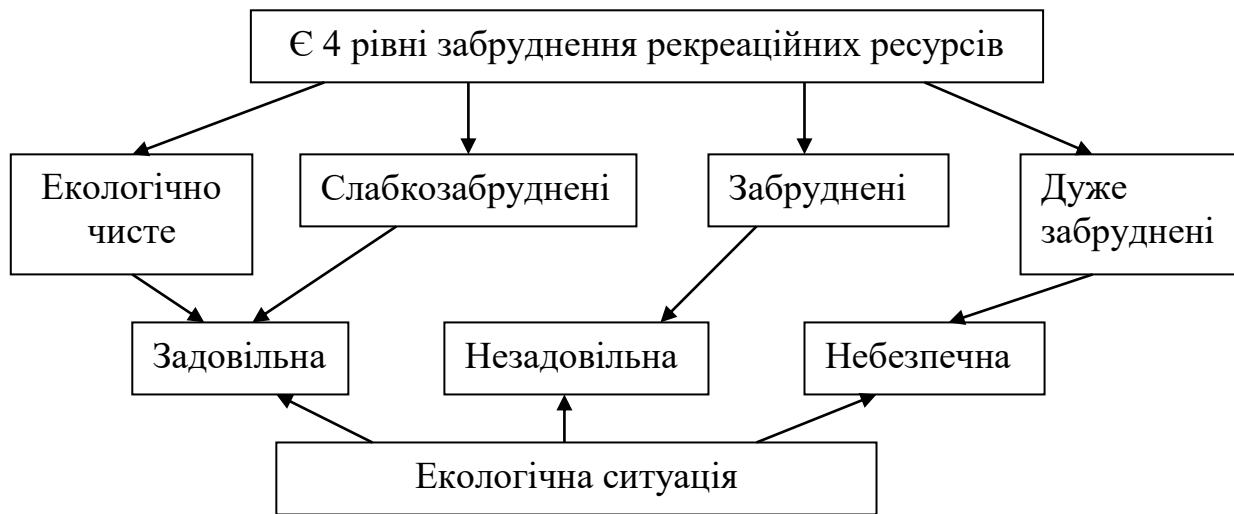
Мета охорони об'єктів рекреаційних комплексів:

Екологічний стан оцінюється за тими видами забруднювачів, за якими на даний період установлені норми і які можуть бути контрольним показником для оцінки загального рівня забруднення рекреаційного ресурсу.

Рівень забрудненості визначається за відсотком некондиційних проб,

ступенем перевищення допустимих концентрацій забруднювачів та стійкістю рекреаційних ресурсів.

Екологічна ситуація вважається задовільною, коли некондиційні проби складають $\leq 10\%$ за відсутності патогенних організмів і при спокійному епідеміологічному стані родовищ мінеральних вод та грязей.

Контроль здійснюється: 1 – санепідемстанції

2 – природоохоронні інспекції.

9.3. Рекреаційний та курортний моніторинг

Екологічна безпека, раціональне використання природних рекреаційних ресурсів, їх охорона потребує вирішення таких завдань:

1. Розробка методів оцінки допустимих техногенних та природних навантажень та резерву екологічних систем курортів, зон відпочинку і туризму.

2. Розробка методів контролю за екологічним станом курортів, зон відпочинку та рекреаційних ресурсів.

3. Розробка наукових основ і методів прогнозування зміни екологічних ситуацій на курортах, у зонах відпочинку та туризму, рекреаційно-туристичних комплексах.

4. Розробка нормативних документів, що визначають режим стійкого стану природного середовища на курортах та інших рекреаційних територіях.

5. Створення рекреаційного та курортного моніторингу.

Курортний (рекреаційний) моніторинг – система регламентованих спостережень за станом природного середовища курорту (рекреаційного комплексу) та їх природними рекреаційними ресурсами, за їх використанням та змінами їх властивостей і характеристик під впливом техногенних та інших факторів.

Курортний моніторинг включає в себе:

- оцінку сучасного стану природного середовища курортного або іншого рекреаційного об'єкта;

- прогнозування змін рекреаційних ресурсів під впливом техногенних і природних факторів;

- розробка рекомендацій по попередженню негативних змін та погіршення властивостей ресурсів.

Основні методи охорони в рекреаційно-туристичних
комплексах

1. Резервування території, що мають рекреаційно-курортні ресурси та цінний рекреаційний природний потенціал.
2. Встановлення зон санітарної охорони існуючих та проєктованих курортів, зон відпочинку та туризму, рекреаційних комплексів.
3. Благоустрій рекреаційних територій та рекреаційних комплексів.
4. Створення штучних рекреаційних ресурсів.

9.4. Екологічний стан рекреаційних ресурсів і курортів України
Небезпечна екологічна ситуація!!!:

- прибережні води Азовського моря Донецької області;
- ділянки моря Кілії, Феодосії, Бердянського району Запорізької області.

Несприятлива екологічна ситуація і ресурси не відповідають нормативним вимогам:

- Куяльницький лиман (важкі метали, обміління тощо);
- Озеро Ріпне (Одеська область) грязі;
- Мінводи Голубинського родовища;
- Мінводи Новополяньського родовища;
- Мінводи Плосківського родовища;
- Мінводи Гірсько-Бисенського родовища;
- Мінводи Черченського родовища (з низьким вмістом сірководню).

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть функціональні складові "рекреаційного природокористування".

2. Дайте визначення "рекреаційна екологія". На стику яких наук вона утворилася?

3. У чому полягає дуалізм охорони природи в рекреаційно-туристичних комплексах?

4. Які є джерела негативного впливу на рекреаційні ресурси?

5. Які типи екологічної ситуації стану рекреаційних ресурсів існують?

Наведіть їх приклади в Україні.

6. Охарактеризуйте основні завдання курортного (рекреаційного) моніторингу.

Практичні завдання

1. Підготуйте доповідь про наявні в країні джерела мінеральних вод та лікувальних грязей.

2. На мапі позначте природоохоронні та заповідні території, що використовуються рекреаційною галуззю та зробіть презентацію про одну з них

Тема 10. Європа – провідний рекреаційний регіон світу

Мета вивчення теми – розглянути територіальну організацію місць відпочинку, курортів та туризму в Європі та проблеми розвитку туризму та рекреації в районах Західної Європи

План

10.1. Значення регіону в рекреаційно-туристському комплексі світу.

10.2. Територіальна організація місць відпочинку, курортів та туризму в Європі.

10.3. Проблеми розвитку туризму та рекреації в районах Західної Європи.

Основні терміни: Французька Рив'єра, Адріатична Рив'єра, Ніцца, Канни, острови Егейського моря, Середземномор'я, Альпійський комплекс, гральний бізнес (Монако), круїзи.

10.1. Значення Європи в рекреаційно-туристичному комплексі світу

Туристичний "БУМ" в Європі пояснюється багатством і різноманітністю рекреаційно-туристичних ресурсів:

2020 рік – проголошений роком сільського туризму, і всі країни досягли значного розвитку.

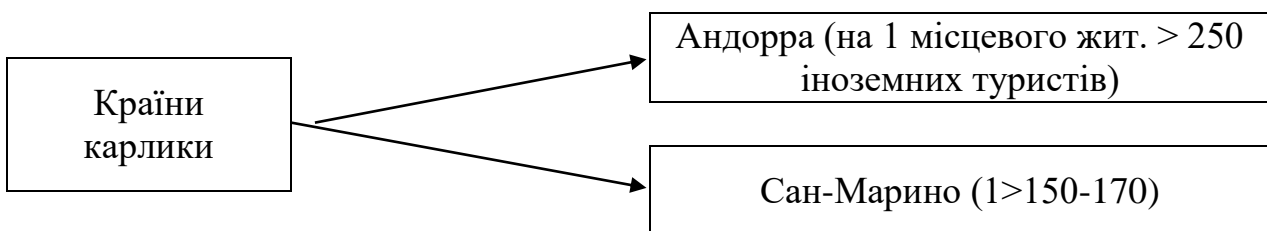
У багатьох країнах міжнародний туризм становить 5,5% ВВП.

За 2018 рік

Європу відвідало 371 млн. туристів, а прибуток становив 226 млрд. \$

Останніми роками поліпшили свої показники щодо розвитку туристичної галузі: Іспанія, Португалія, Греція, Хорватія, Німеччина, Словенія.

Центри з високою щільністю іноземних туристів:

Для європейських потоків характерним є короткотривалий туризм. Населення Європи поділяє свою відпустку на 2 частини: 2 тижні влітку, 7-10 днів – взимку.

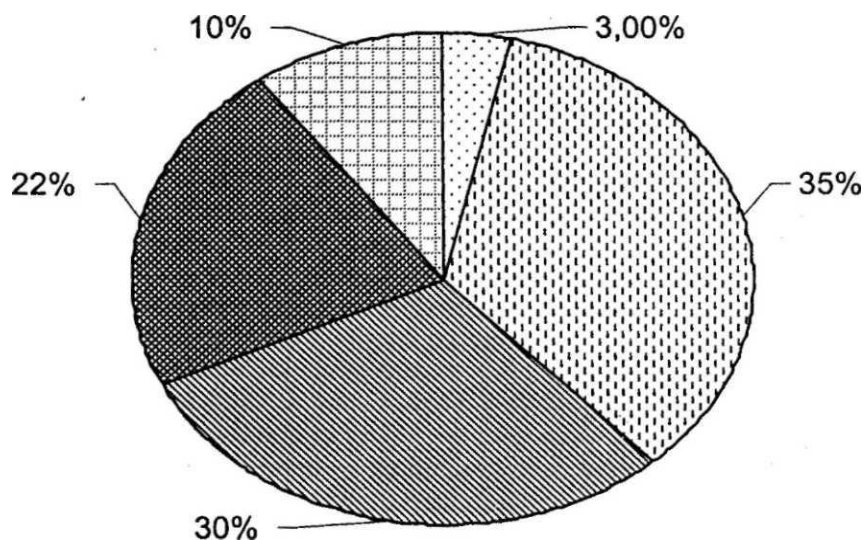
Зростає тенденція до бальнеологічних і культурних курортів.

10.2. Територіальна організація місць відпочинку, курортів та туризму в Європі

Для просторової організованої системи Європи характерним є перехід від розвитку локальних курортів та туристичних компаній до формування великих комплексних рекреаційно-туристичних агломерацій.

Південно-Західний берег Франції (Латідо-Крусільйо), створений в 60-х рр. простягається на 180 км до Іспанського узбережжя і включає 5 великих рекреаційно-туристичних центрів.

- Середземноморський район – 3,5%.
- Західноєвропейський район – 35%.
- Південноєвропейський район – 30%.
- Центральний та Східноєвропейський райони – 22%.
- Північноєвропейський район -10%.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИГЛЯД РЕКРЕАЦІЙНИХ РАЙОНІВ ЄВРОПИ
(відпочиваючі)

Середземноморський район – 11,12 млн. осіб – 3%

Західноєвропейський район – 117 млн. осіб – 35%

Південноєвропейський район – 99 млн. осіб – 30%

Центральний та Східноєвропейський райони – 72-79
млн. осіб – 22%

Північноєвропейський район – 34 млн. осіб – 10%

Таблиця 10.1

Загальні витрати на туризм в деяких країнах у 2015-2019 рр.

. № пор	Країна	2015, млрд. дол.	2017, млрд. дол.	2019, млрд. дол.	Темпи приросту за 15-19 рр. (%)
1.	США	43,8	45,8	52,6	120,0
2.	Німеччина	44,3	50,7	49+,6	111,9
3.	Велика Британія	22,2	24,8	25,0	112,6
4.	Франція	13,7	16,1	17,5	127,7
5.	Італія	112,1	12,4	12,7	11,3
6.	Австрія	9,4	11,6	12Д	128,7
7.	Канада	10,0	10,2	11,2	112,0
8.	Нідерланди	9,2	П,7	ПД	120,6

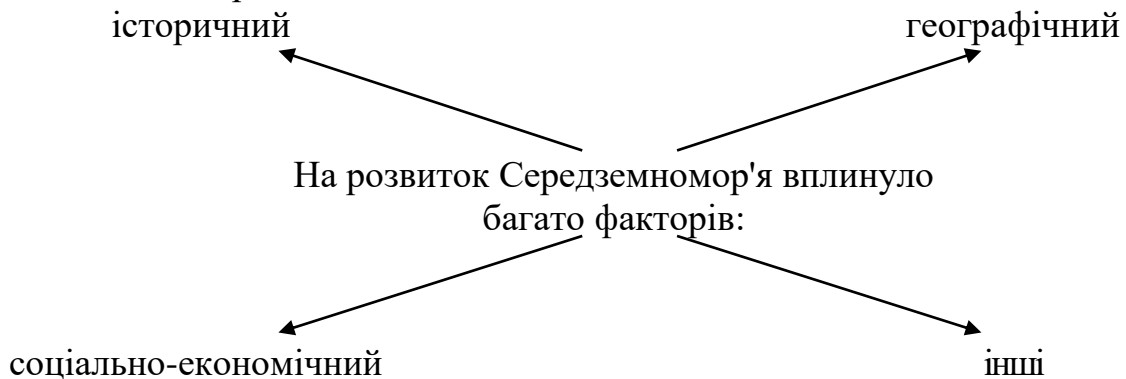
Туристичні потоки в регіони Європи в 2015-2019 рр.

Регіон	Прибуття, тис. осіб	Середньорічні темпи приросту за 2015-2019 рр., %
Західна Європа	116377	3,2
Південна Європа	98740	3,0
Центральна і Східна Європа	72608	9,6
Північна Європа	34179	4,7
Східне Середземномор'я	11395	10,3
Всього	333299	4,5

Джерело: WTO

Із сталих сформованих туристичних районів виділяються:

- Альпійській;
- Причорноморський;
- Центральноєвропейський;
- Північноєвропейський

концентрується 50% всіх іноземних туристів і
40% валютних надходжень від туризму
Європи

Основними рисами і спеціалізацією цього району – є всі види морського туризму, розміщення санаторно-туристичних комплексів: мають лінійну форму, простягаються вздовж узбережжя.

Широке використання Середземноморської берегової смуги – освоєно 25%.

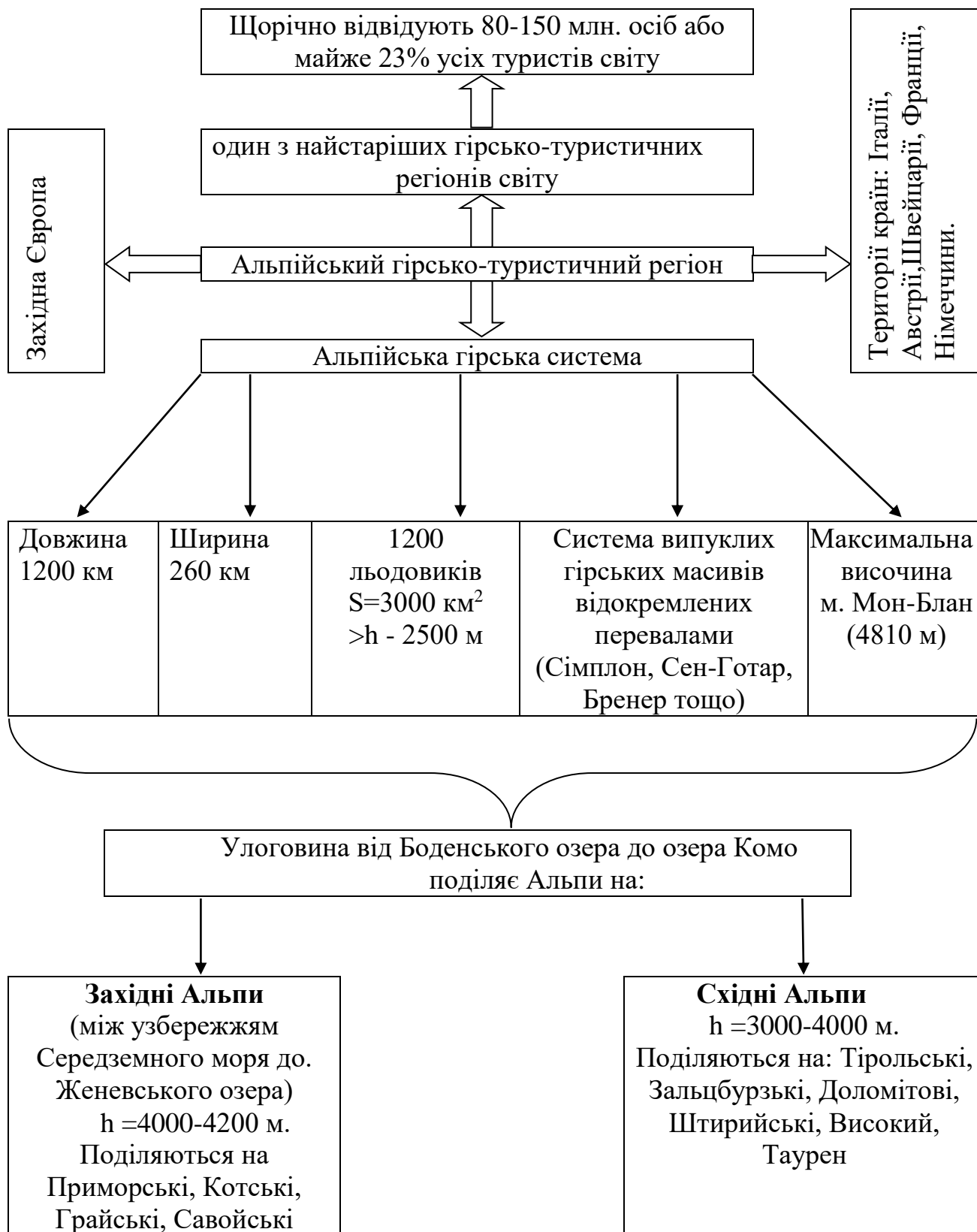
10.4. Проблеми розвитку і рекреації в районах Західної Європи

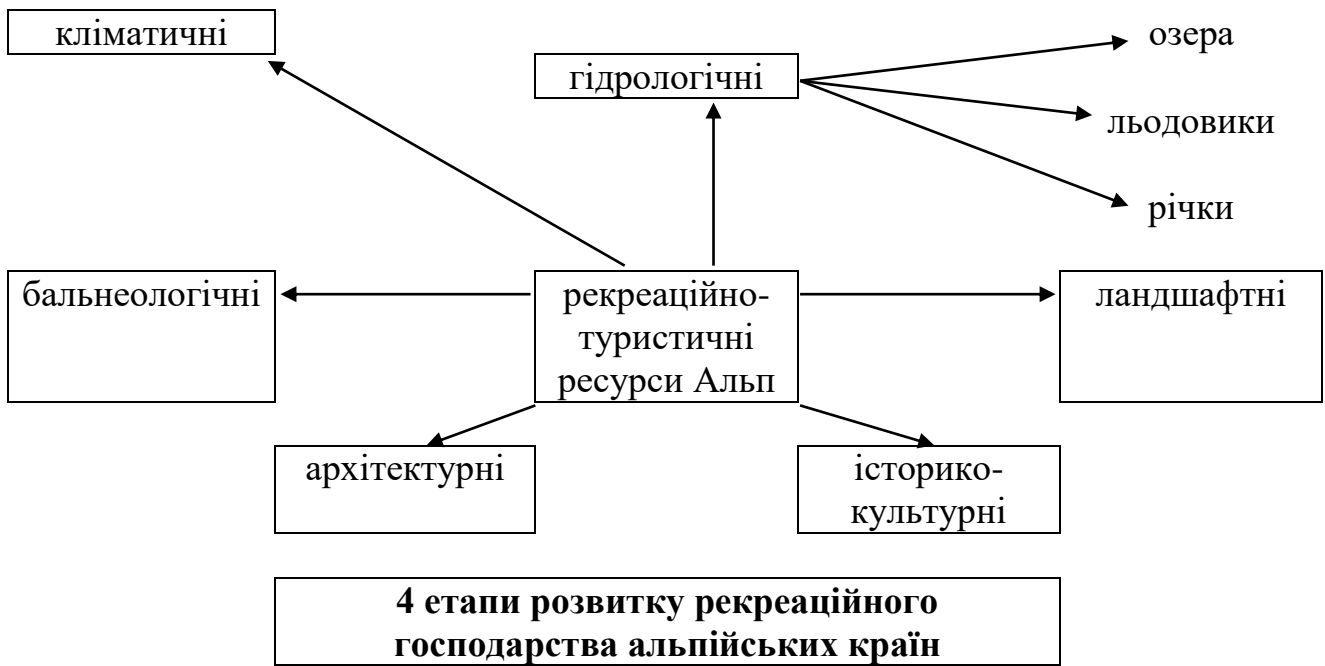
Таблиця 10.3

А. Рекреаційний комплекс Середземноморського регіону

Країни регіону	Приморські курорти	Бальнеологічні курорти	Пізнавальний туризм	Гральний бізнес	Клімат
Франція	Канни, Антиб, Ла-Боль, Корде-Кань, Ніцца, Ментона, Динаар, Перростурек, Конкарно	Брід-ле-Б'єн, Алл'євар, Екс-ле-Б'єн, Куршенваль-Сен-Мартен-де-Бельвіль Гірськокліматичні: Ассі (5 санаторіїв)	Париж, Ліон, Сен-Ет'єн, Ассі, Комт, Реймс, Монако, Бертані, Сен-Мало, Дижон, Сане, Осер, Везеле, Боне, Ланже, Блуа	Монако, Париж, Канни, Ніцца	Лазурний берег: Ср. t°C=15,5° Зима= 8,9° Весна=14,2° Осінь= 16,5° Літо=24,1°
Іспанія	"Коста Бланка" (білий), "Коста Брава" (Скелистий берег): Росае, Ла-Ескала, Палма, Сан-Феліу-де-Тишольс, Льорет-ле-Мар, Бланес, Арньс-де-Мар, Матаро, Бадалона; морські курорти: Мальорка, Менорка, Івіса.	Коста дель Ассар <i>Курорти Коста Бланки:</i> Альтера, Вільяхойса, Сан-Хуан-де-Аліканте, Аліканте, Коста Дорада	Мадрид, Барселона, Таррагона, Тенерифе, Валенсія, Сагунто, Сарагоса	Мадрид, Барселона	Клімат Середземноморської частини Іспанії відрізняється м'якістю майже протягом усього року при t°C=17,4°
Італія	Адріатична Рив'єра: Равенна, Червія, Чезенатіно, Ріміні Курорти озера Комо: Чернobbіо, Белладжі, Беллано Рив'єра-ді-Понете: Вентимілья, Бордигера, Сан-Ремо, Савана	Переважають маленькі за розмірами курорти, які знаходяться в не найкращому стані. Найбільш відомий Кортино-д'Амелеццо	Рим, Пістоія, Прато, Лукна, Мілан, Павія, Брешна, Мантуя, Бергамо, Генуя, Піза	Мілан, Рим	Клімат Середземноморського регіону характеризується теплим, але не дуже спекотним літом (сер. t°C липня = 25°)

Б. Рекреаційний комплекс Альпійського регіону

I - > до середини XIX ст. —————> Формування кліматичних курортів (Давос, Монтана тощо)

II - > друга половина XIX ст —————> Розвиток нового виду туризму альпінізму (Блед, Унтерлакен тощо)

III - > з кінця XIX ст. до II світової війни —————> Розвиток зимового туризму та лижного спорту (Вальд-Пезер, Гарміш_Партенкірхен тощо)

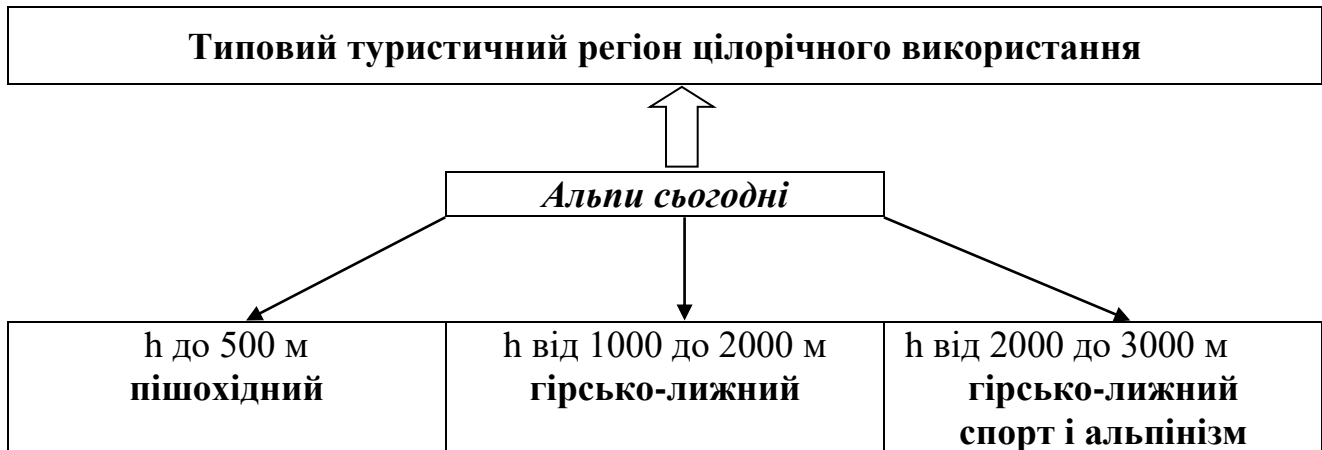
2 туристичні сезони

Літній

Зимовий

IV - > сучасний —————> Туристичний бум

- Масовість
- Перевага зимового туризму
- Розширення території туристської засвоєності
- Зменшення рівня територіальної концентрації туризму
- Переваження туризму в господарському комплексі альпійських країн

Фактори формування Альпійського туристичного комплексу:

1. Вигідне економіко-географічне положення щодо ареалів туристського попиту.
2. Густа мережа авіаційних, залізничних, автомобільних магістралей Європи.
3. Різноманітність рекреаційних і туристських ресурсів.
4. Матеріально-технічна база туризму > 5 млн. ночівель на рік (25% ємності світової туріндустрії).
5. Порівняно високі душеві доходи і можливості туристських міграцій населення альпійських країн

Таблиця 10.4

Розвиток туризму в країнах альпійського регіону в 2015-2019 рр.

Країна	Чисельність іноземних туристів (млн. осіб)			Доходи від туризму, млн. дол.			Основні туристичні центри та курорти
	2015 р.	2017 р.	2019 р.	2015 р.	2017 р.	2019 р.	
Австрія	19,0	17,2	17,2	13,4	14,6	12,2	Кюцбюель, Цюріх, Бад-Хофгаштайн, Зефельд, Інсбрук, Зальцбах
Італія	26,7	31,0	34,8	20,0	27,5	30,4	Кортіод, Ампецо
Німеччина	17,0	14,8	16,5	11,4	12,8	16,8	Бад-Тольц, Гарміш-Партенсірхен .
Франція	52,5	60,1	70,0	20,2	27,5	29,7	
Швейцарія	13,2	11,5	11,0	7,4	9,5	8,2	Альєвар, Ассії, Екс-ле-Б'єн, Щамоні, Греоль

В. Особливості рекреаційного розвитку Угорщини

Таблиця 10.5

Галузева структура основних рекреаційних регіонів Угорщини

Регіон	Відпочинок	Лікування	Екскурсії	Спільні/ міжнародні екскурсії
1. Будапешт	+	+	+	+
2. Балатон		+	+	
3. Егерт	+	-	+	-
4. Дебрецен	+	-	+	-
5. Сольнок	+		+	-
6. Угорщина в пам'ятках культури	+	-		+
7. Екскурсії по країні	+	-	+	+
8. Сегед	+	-	-	спортивні змагання

Примітка. Журнал "Туризм и отдых". 2015

Запитання для самоконтролю

1. Чому Європа посідає перше місце за кількістю рекреантів та туристів?
2. Чим відрізняється структура прибуття на відпочинок даного регіону від інших?
3. Які рекреаційні регіони виділяються в Європі? Назвіть старозасвоєні та нові з них.
4. Дайте характеристику Середземноморському району. Які провідні туристичні країни входять в нього?
5. Дайте характеристику розвитку туризму в країнах Альпійського району.
6. Чим відрізняється і чим схоже рекреаційне обслуговування в Середземноморському та Альпійському районах?

Практичні завдання

1. Підготувати доповідь (презентацію) щодо найбільш розвинених рекреаційних комплексів Європи.
2. Порівняйте основні та додаткові послуги, що надаються в рекреаційних закладах Європи та України.

Тема 11. Розвиток рекреаційних комплексів північноамериканського регіону

Мета вивчення теми – розглянути особливості розвитку рекреаційних комплексів північноамериканського регіону.

План

- 11.1. Особливості природних та історико-культурних ресурсів. Структура ресурсно-рекреаційного потенціалу (на прикладі США).
- 11.2. Рівень розвитку рекреаційно-туристичної індустрії (на прикладі США).
 - 11.2.1. Типи та характеристики закладів розміщення рекреантів у США.
 - 11.2.2. Турфірми і турагентства.
 - 11.2.3. Структура рекреаційних занять.
 - 11.2.4. Рекреаційні зони.
- 11.3. Значення територій, що охороняються для туристсько-рекреаційного використання.
- 11.4. Територіальна диференціація рекреаційних комплексів Канади.

Основні терміни: національні природні парки, туристичні стежини, готельні ланцюги: "Холідей", "Шератон", Марріот", "Хілтон" тощо; курорти: Санта-Барбара, Санта-Крус, Майамі, Лейк-Плесід, Нью-порт, Сартога-Спрінгс тощо, меморіальні та ландшафтні, тематичні парки (Діснейленд тощо)

11.1 Особливості природних та історично-культурних ресурсів.

Рекреаційні об'єкти і ресурси США, що приваблюють рекреантів і туристів *Північний Захід*

- ► озеро Флатхед;
- ► водосховище Форт-Пек;
- заповідник Місячні кратери;
- ► НП Крейтер-Лейк;
- ► НП Норт-Каскейдс;
- НП гори Рейнір;
- ► запруда Гранд-Кулі

Південний Захід

- ▶ озеро Юта;
- ▶ НП Каньйонлендс;
- ▶ Велике Солоне озеро;
- ▶ заповідник Великий каньйон;
- ▶ озеро Тахо;
- ▶ озеро Пірамід;
- ▶ озеро Мід;
- ▶ заповідник Долина Смерті;
- ▶ пустеля Мохаве;
- ▶ заповідник Джошуа Трі

Північний Схід

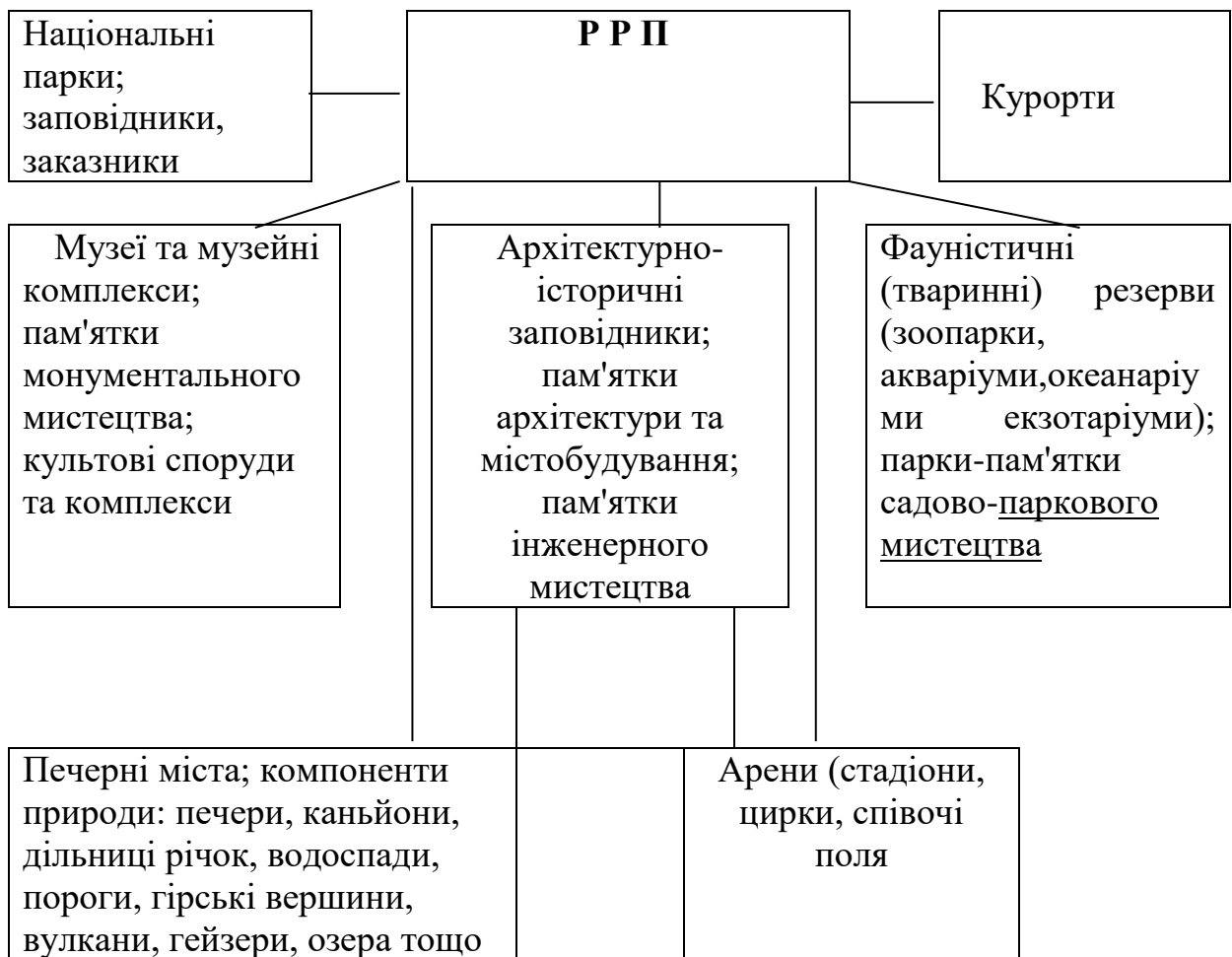
- ▶ м. Нью-Йорк;
- ▶ гори Адірондак;
- ▶ оз. край Фінгер;
- ▶ м. Олбані;
- ▶ м. Пітсбург;
- ▶ м. Бостон;
- ▶ м. Атлантик-Сіті;
- ▶ м. Балтімор

Південний Схід

- ▶ НП Шенамдона;
- ▶ Шарлотт;
- ▶ м. Ролі; -
- ▶ НП Грейт-Смоукі;
- ▶ м. Колумбія;
- ▶ м. Флоренс;
- ▶ Савана;
- ▶ НП Мамонтової печери;
- ▶ о. Флорида-Кіс;
- ▶ озеро Окичобі

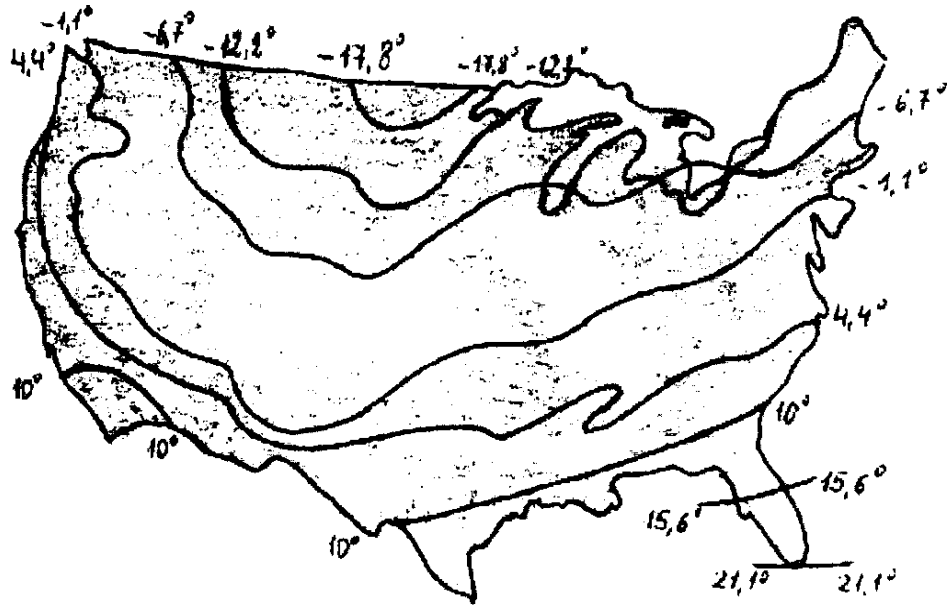
Північ центральної частини

- ▶ м. Флінт;
- ▶ м. Ланслінг;
- ▶ острів Ройал;
- ▶ м. Колумбус;
- ▶ узбережжя оз. Ері;
- ▶ м. Спрингфілд;
- ▶ 11 тисяч озер;
- ▶ м. Гранд-Рапіс;
- ▶ Бергленд;
- ▶ водосх. Гаррісон

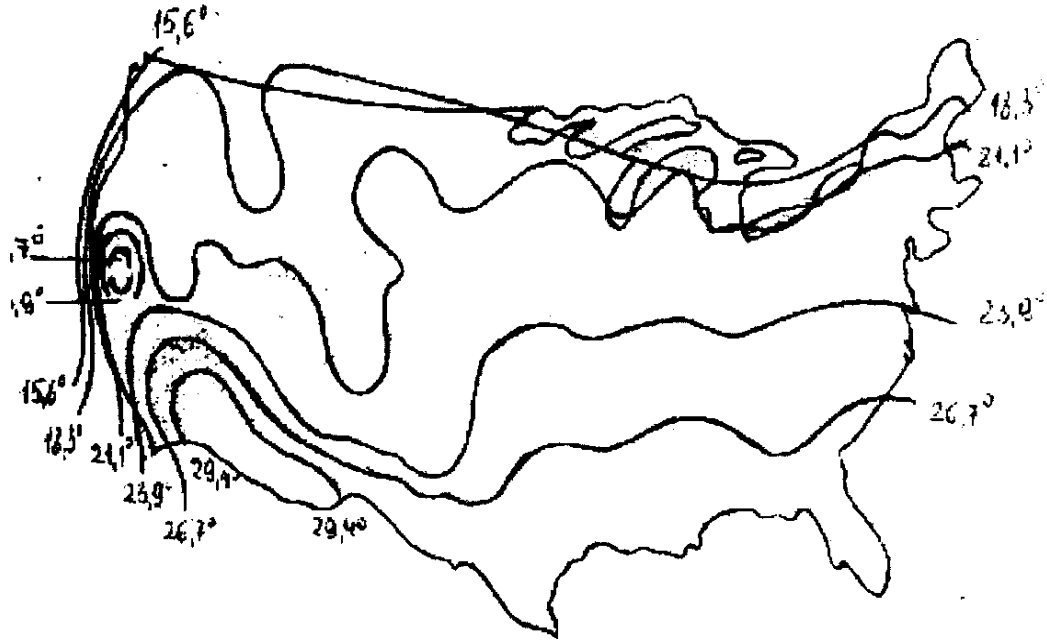
Структура ресурсно-рекреаційного потенціалу

Ізобати кліматичних ресурсів США*

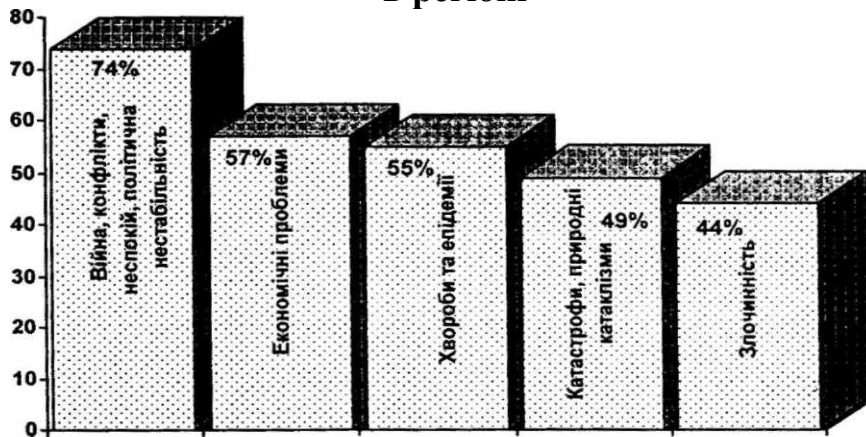
Температура січня

Температура липня

Вплив негативних явищ на вибір туристичної пропозиції в регіоні

11.2. Рівень розвитку рекреаційно-туристичної індустрії (на прикладі США)

Північноамериканський регіон

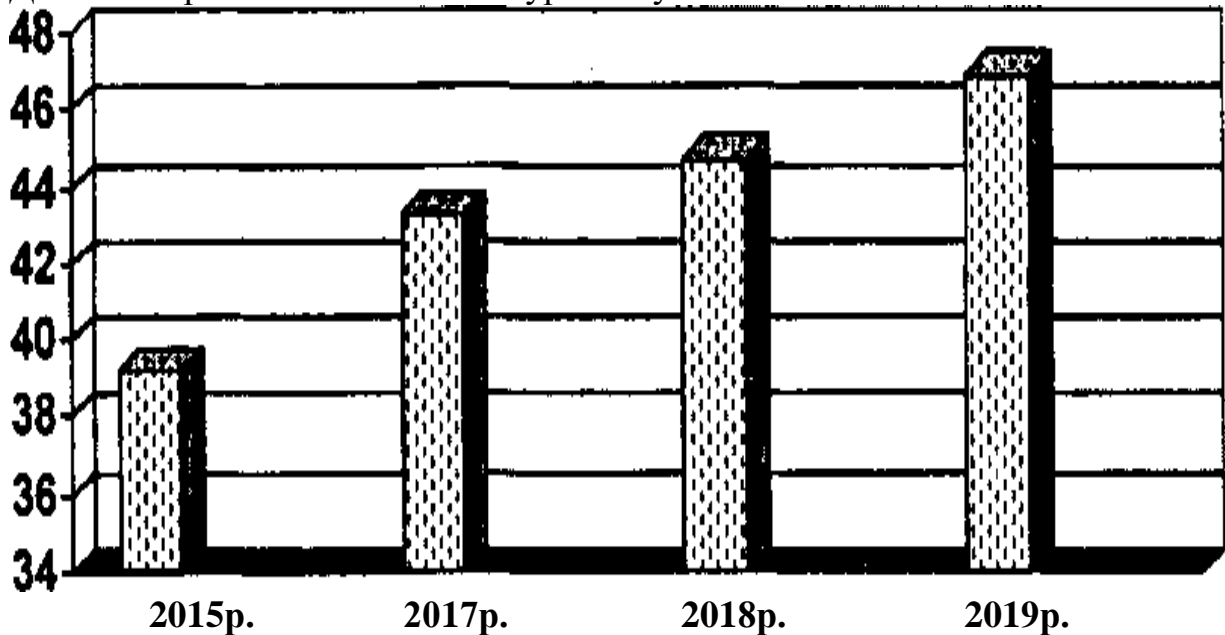
2 місце за рекреаційним потоком (14 % світового)

2 місце за доходами від туризму і рекреації (19 % світових)

США ► 3 місце за відвідуванням ►

1 місце за доходами

Динаміка зростання іноземних туристів у США

На організацію і проведення дозвілля і відпочинку в США витрачається понад 10% національного доходу, надходження від туризму і відпочиваючих у 2 рази перевищують прибутки фермерів.

11.2.1. Типи та характеристики рекреаційних закладів розміщення в США

Таблиця 11.1

Тип закладів розміщення	Місткість	Місцезнаходження	Асортимент послуг	Рівень цін	Клієнтура	Особливості розміщення	Характер управління
Приватний готель	10-150 номерів	Передмістя або сільська місцевість	Континент Сніданок та рання вечеря в домашніх умовах	Середній	Бізнесмени та приватні туристи*	Затишок, багато зелені	Індивідуальний власник
Готель типу кондомініум/ тайм-шеринг	50-250 номерів	Переважно на курортах	Повний набір послуг	Вище Середнього	Індивідуальні власники - рекреанти, орендатори приміщень	Апартаменти, ресторан, зали засідань спортзали	Незалежна проф упр. комп.«
Відомчі засоби розміщення	Велика	Територія організацій (воєнні бази, коледжі, клініки)	Переважно самообслуговування	Невисокий	Особи, відрядженні до цієї організації	Подібні до комфортабельних квартир	Федерал-влади

Таблиця 11.2

Найбільші готельні ланцюги США

№ пор.	Назва компанії	Кількість номерів (тис.)	Кількість підприємств
1.	Holiday Inn	327,9	1686
2.	Best Western Intern.	268,0	31,99
3.	Choice Hotels Intern.	240,7	2695
4.	Days Inn of America	142,8	1413
5.	ITT Sheraton Corp.	128,2	409
6.	Ramada Franchise System	105,4	659
7.	Hilton Hotels Corpor.	95,8	247
8.	Marriott Hotels	94,0	212
9.	Motel 6 L.P.	86,9	769
10.	SRS Hotels	69,3	329
11.	Super 8 Motels	63,4	1040
12.	Hilton Intern.	52,6	162
13.	Hampton Inns	46,9	407
14.	Inter-Continental Hotels Group	41,7	104

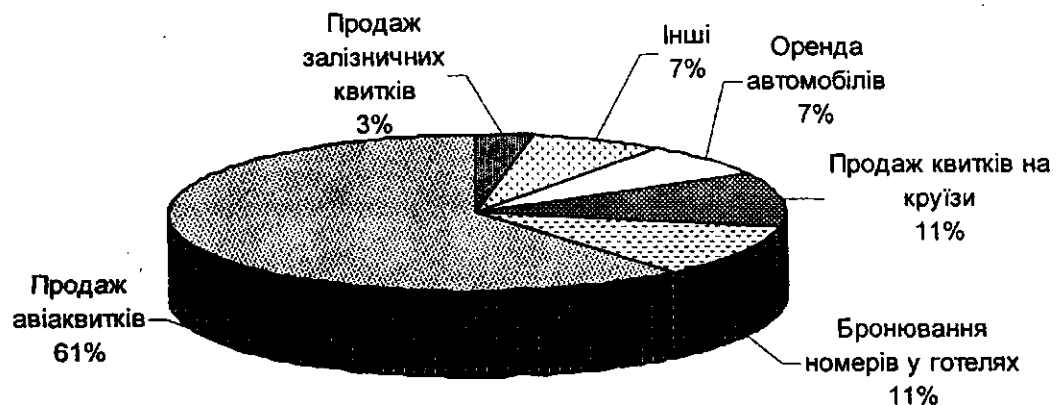
Вартість проживання в готелях США

Місто	Вартість проживання, дол.	Щорічне зростання вартості проживання (%)
Нью-Йорк .	169,1	12,3
Сан-Франциско	118,6	11,5
Бостон	116,6	10,7
Гонолулу	112,0	5,6
Новий Орлеан	105,0	6,0
Чикаго	101,8	8,7
Вашингтон	100,2	5,9
Фенікс	99,2	5,0
Майамі	91,8	7,4
Філадельфія	90,5	7,7
Сіетл	89,8	7,2
Сан-Дієго	86,5	8,8
Лос-Анджелес	82,4	7,6
Орландо	81,0	10,9
Даллас	78,7	4,9
Міннеаполіс	76,8	5,2
Атланта	76,5	5,9
Орандж Каунті	76,4	8,5
Ріверсайд	74,3	6,9

11.2.2. Турфірми і турагентства

Всього 32,5 тис. підприємств США, з яких 19,5 тис, або 60% малий бізнес
3% турагентств мають річний оборот понад 15 млн. дол.

Структура обороту турагентств США

50 провідних американських компаній концентрують 1/3 реалізованих послуг турагентствами.

11.2.3. Структура рекреаційних занять

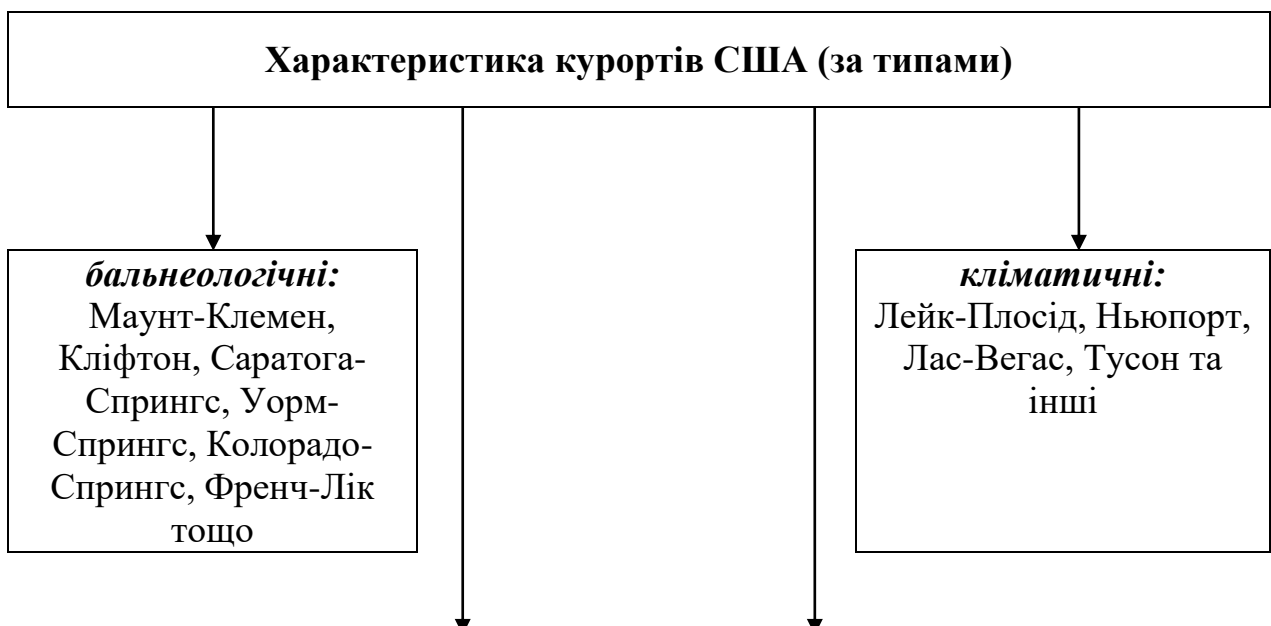
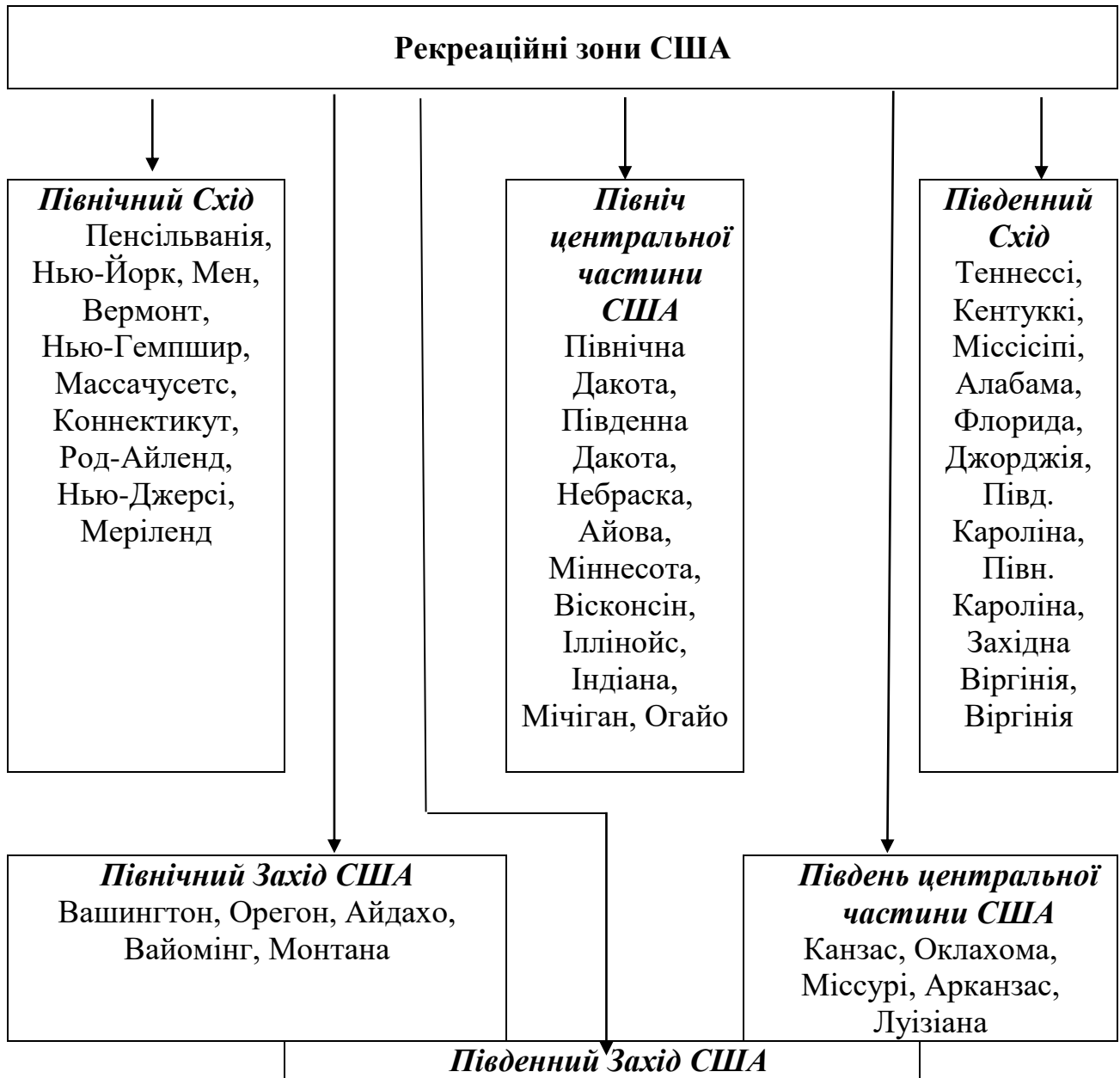
найпопулярніші види

I місце пішохідні прогулянки (134 млн. осіб)	II місце пляжно- купальний відпочинок (124 млн. осіб)	III місце відвідування визначних пам'яток (113 млн. осіб)	
Історико- культурні екскурсії 60 млн. осіб	Рибальство та полювання 58 млн. осіб	Пікніки 98 млн. осіб	ання на човнах 58 млн. осіб
Спостереження за дикою природою 63 млн. осіб		Велосипедний туризм 58 млн. осіб	

Таблиця 11.4

Розподіл турагентств по макрорайонах США, 2015-2018 рр.

Макрорайони США	Агентства				Максималь- на концен- трація
	Кількість, тис. од.		% від усього обсягу		
	2015	2018	2015	2018	
Північний Схід	6,1	9,5	32	29	Босваш
Захід	5,6	8,7	29	27	Каліфорнія
Південь	3,6	7,7	19	24	Флорида
Середній Захід	3,7	6,6	20	20	Сан-Валлі
ВСЬОГО	19	32,5	100	100	

гірські кліматичні:
Санта-Фе та Сан-Валлі

приморські кліматичні:
Вайкікі, Майамі, Атлантік-Сіті, Дейтон-Біч, Сан-Дієго, Санта-Барбара, Палм-Біч, Лонг-Біч та Лонг-Бранг

11.3. Значення територій, що охороняються для туристсько-рекреаційного використання

**Система національних парків
380 районів-заповідників
(S - 327 тис. км²)**

54 НШ
(31,6 млн. га)

Історичні
райони

Райони
дикої
природи

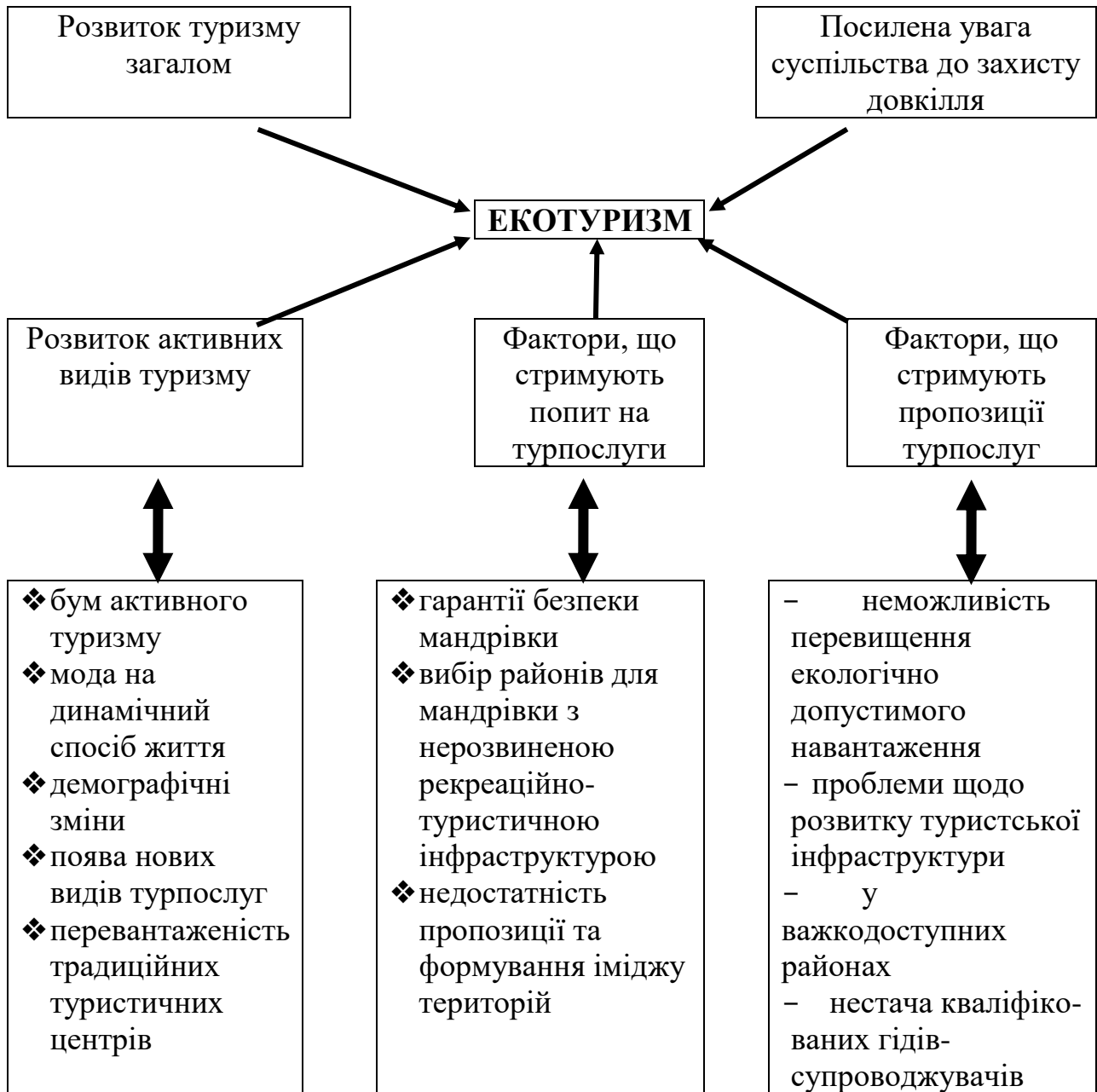
Туристичні стежини (живописні та історичні)
Апалачська (3200 км)
Тихоокеанська (3680 км) Льюїса і Кларка (5900 км)
Мормонських піонерів (2100 км)

Рекреаційні ліси (9,28 млн. га)
Рекреаційні річки (заповідні 28 річок загальною довжиною 3800 км:
Клірустер, Евелен-Пойнт, Ріо-Гранде, Фетер, Рог, Сент-Крой, Саллеон Вулор тощо

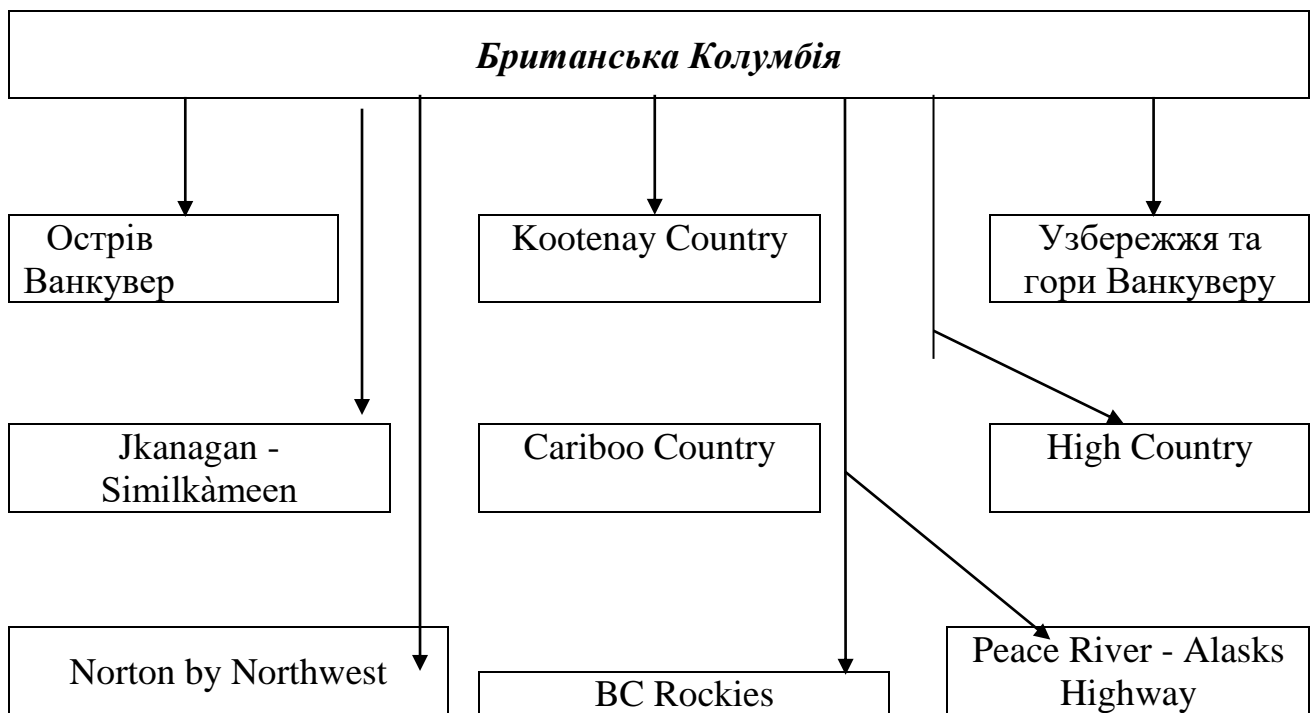
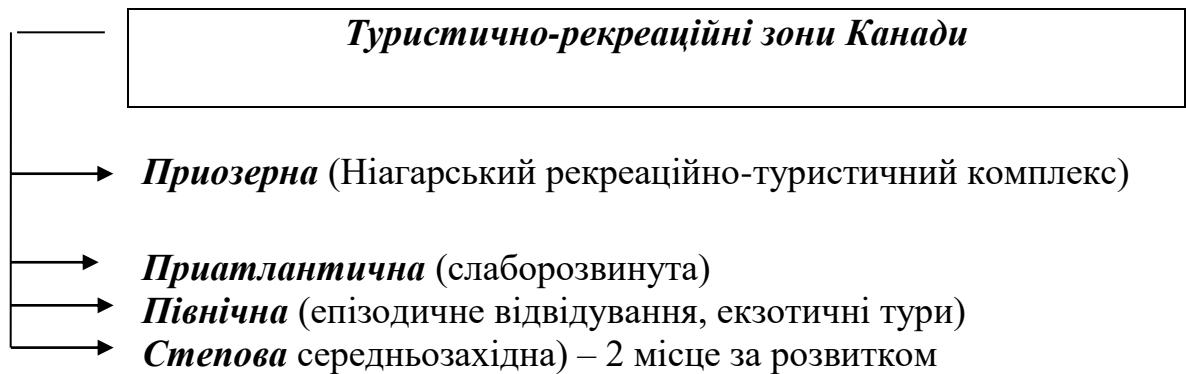
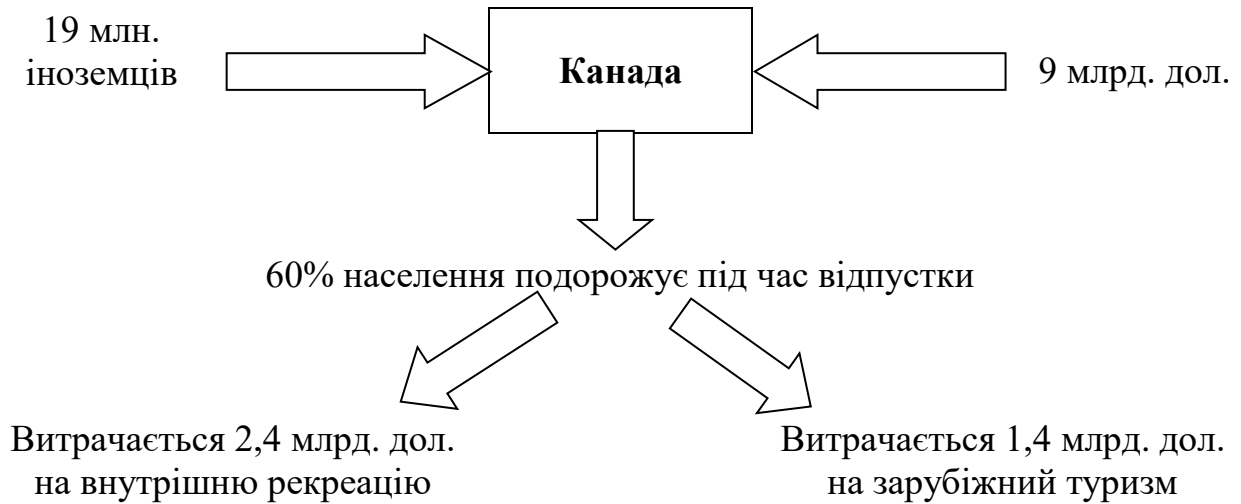
Завдання системи національних парків:

- > охорона та збереження унікальних природних ресурсів;
- > популяризація та розвиток екологічного туризму;
- > розробка шляхів сталого розвитку природоохоронних територій різних форм власності;
- > поширення екологічної складової у вихованні молоді;
- > збалансований розвиток комерційної діяльності природоохоронних територій;
- > координація функціонування всіх видів природоохоронних територій у межах держави.

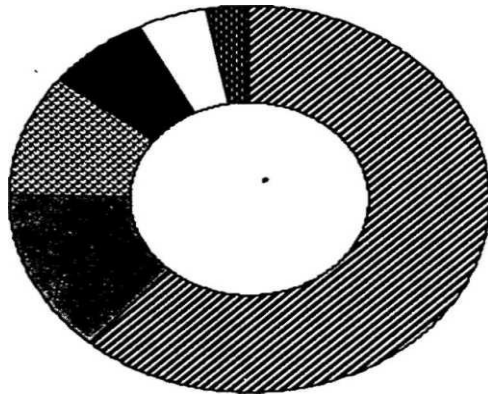
Сучасні фактори розвитку екотуризму

11.4. Територіальна диференціація рекреаційних комплексів Канади

Найбільш експортні ринки іноземного туризму Британської Колумбії

Сектори з верха – праворуч: США, Японія, Велика Британія, Німеччина, Гонконг, Австралія

Запитання для самоперевірки

1. Які фактори можна вважати провідними щодо розвитку іноземного туризму в Північній Америці?
2. Чим пояснюється постійне зростання чисельності іноземних відвідувачів та доходів від них у США?
3. Визначте структуру природно-ресурсного потенціалу США.
4. Назвіть основні райони розвитку рекреації та туризму в США?
5. Визначте основні райони рекреаційного обслуговування в Канаді, охарактеризуйте їх.

Практичні завдання

1. Підготувати доповідь про сучасний стан та проблеми рекреаційної сфери на прикладі США.
2. Виявити особливості та відмінності роботи рекреаційних комплексів США та Канади.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ТЕСТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «РЕКРЕАЦІЙНІ КОМПЛЕКСИ»

1. Як називається, вид діяльності, яка направлена на відтворення і розвиток фізичних сил людини, які витрачаються ним під час праці:
 - а) дозвілля;
 - б) рекреація;
 - в) відпочинок.

2. Рекреаційна діяльність розділяється на:
 - а) таку, що самоорганізовується і організовану;
 - б) гуманістичну і соціологічну;
 - в) індивідуальну і групову.

3. Туризм розділяється на:
 - а) національний і міжнародний;
 - б) рекреаційний;
 - в) соціально-економічний.

4. Об'єктом дослідження рекреаційних комплексів виступають?
 - а) рекреаційна діяльність;
 - б) туризм;
 - в) територіальні рекреаційні комплекси.

5. Виявлення об'єктивних закономірностей формування і розвитку рекреаційних комплексів і механізмів їх ефективного функціонування в конкретних соціально-економічних і природних умовах певних країн і регіонів, це?
 - а) предмет вивчення РК;
 - б) структура курсу РК;
 - в) завдання курсу РК.

6. Перші матеріальні свідоцтва лікування мінеральними водами в світі, були зафіксовані в:
 - а) античному стародавньому світі;
 - б) середньовіччя;
 - в) комерційному періоді.

7. Що є соціальним феноменом 20 сторіч?
 - а) туризм;
 - б) науково-технічна революція;
 - в) розвиток країн;
 - г) рекреація.

8. Період "рекреаційного буму"?

- а) середина 90-х років;
- б) кінець 70-х років;
- в) початок 50-х років.

9. У який період становлення і розвитку рекреації, починається будівництво перших курортів у Франції, Німеччині, Італії і Великобританії?

- а) середньовіччя;
- б) комерційний період;
- в) індустріальний період.

10. Яка з суспільних функцій рекреаційної діяльності розширює зовнішньоекономічні зв'язки, кріпить дружбу і взаємоповагу між країнами, створює новий економічний порядок?

- а) політико-інтеграційна;
- б) соціально-культурна;
- в) економічна;
- г) медико-біологічна.

11. Об'єктивні стійкі, важливі зв'язки між явищами і елементами суспільних систем, це?

- а) чинники;
- б) принципи;
- в) закони.

12. До якого закону відноситься залежність від циклічності життєдіяльності з іншими соціально-економічними системами.

- а) генетичний;
- б) структурний;
- в) відповідності;
- г) функціональний.

13. На які види розділяються чинники розвитку і розміщення рекреації і туризму?

- а) функціональні;
- б) групові;
- в) зовнішні;
- г) внутрішні.

14. Цикли рекреаційної діяльності, це?

а) взаємозв'язане і взаємообумовлене з'єднання типів рекреаційної діяльності.

б) однорідна група елементарних рекреаційних занять, кожне з яких взаємозамінне для даного типу.

в) внутрішньо цілісний, однорідний, неподільний елемент рекреаційної діяльності.

15. Об'єднання циклів і типів рекреаційної діяльності на певній території, це?

- а) рекреаційні зони;
- б) територіально рекреаційні комплекси;
- в) рекреаційна система.

16. Методи дослідження рекреаційних потреб:

- а) соціологічні;
- б) економічні;
- в) розрахунково-нормативні;
- г) індивідуальні.

17. Потреби населення у відпочинку, санаторному лікуванні, туризмі, що визначаються способом життя людей їх прагненням до гармонійного і повноцінного розвитку, інтересу до історичних, етнографічних, національних визначних пам'яток

- а) фізіологічні потреби;
- б) рекреаційні потреби;
- в) індивідуальні потреби.

18. Чинники які впливають на індивідуальні потреби?

- а) культурні;
- б) соціальні;
- в) особисті.

19. Рекреаційні потреби суспільства, які виражені грошовим еквівалентом?

- а) рекреаційні потреби;
- б) рекреаційна сфера.
- в) рекреаційний попит.

20. Який % витрат на щорічний відпочинок від загальних об'ємів на соціальні потреби.

- а) 15-18 %;
- б) 25-30 %;
- в) 33-40 %.

21. Ліси, особливо хвойно-листяні, поліпшують?

- а) калійний режим., фітонцидність.
- б) магнієвий режим., фітонцидність.
- в) іонів режим., фітонцидність.

22. До складу Південного рекреаційного району входять приморські території?

- а) Одеської, Миколаївської, Херсонської областей.
- б) Кримської і Донецької областей.
- в) Одеської, Миколаївської, Херсонської, Кримської, Запорізької і Донецької областей.

23. В Карпатський рекреаційний район входять?

- а) Карпати, Поділля і Закарпаття
- б) Передкарпаття і Карпати
- в) Закарпаття. Карпати і Передкарпаття

24. В Карпатський рекреаційний район входять?

- а) Карпати, Поділля і Закарпаття
- б) Передкарпаття і Карпати
- в) Закарпаття. Карпати і Передкарпаття

25. Основні статті витрат рекреантів і туристів, що стоять на першому місці?

- а) покупки
 - б) розміщення
 - в) харчування
26. Види рекреаційних ресурсів?

- а) природні
- б) природно-антропогенні
- в) соціально-господарські

27. Можливості території (району, країни) щодо надання рекреаційних послуг з відновлення здоров'я, повноцінного відпочинку та туризму відповідно до потреб суспільства і рівня продуктивних сил, це?

- а) рекреаційній кадастр
- б) рекреаційні потреби суспільства
- в) рекреаційно-ресурсний потенціал

28. Типи оцінки рекреаційних ресурсів?

- а) медико-біологічний тип
- б) психолого-естетичний тип
- в) технологічний тип

29. До природно-антропогенних рекреаційних ресурсів відносять?

- а) геологічні, спелеоресурси
- б) національні, природні парки
- в) культурно-історичні, архітектурні

30. Відвідування рекреантами одиниці площі природного ресурсу за одиницю часу, яке не завдає шкоди і не перевищує межі природної можливості ресурсу з відтворення і відновлення, це?

- а) цикли рекреаційної діяльності

- б) екологічно допустиме рекреаційне навантаження
- в) рекреаційній кадастр

31. Сукупність засобів розміщення харчування, пізнавального, оздоровчого, спортивного, культурного та іншого призначення, а також транспортні засоби й організація, що здійснюють виробництво рекреаційно-туристичних послуг, це?

- а) рекреаційно-туристична індустрія
- б) рекреаційно-ресурсний потенціал
- в) територіально рекреаційні комплекси

32. Економічна оцінка природних рекреаційних ресурсів

- а) умовна продуктивність
- б) кількісні показники видів
- в) споживча вартість одного РР

33. Скільки періодів розвитку пройшла світова рекреаційно-туристична індустрія?

- а) 2
- б) 3
- в) 4

34. Структура рекреаційно-туристичної індустрії?

- а) спеціалізовані підприємства і заклади
- б) допоміжні підприємства і галузі
- в) супутні підприємства і галузі

35. Форми кооперування засобів розміщення?

- а) готельні комплекси
- б) готельні ланцюги
- в) курорти

36. Матеріально-технічна база розподіляється

- а) за видами послуг
- б) за економічними елементами
- в) за видами власності

37. Економічні показники рекреаційно-туристичної індустрії ?

- а) кількісні, вартісні
- б) допоміжні, супутні
- в) спеціалізовані, контрольні

38. Умови об'єднання готельних комплексів

- а) забезпечена фінансова самостійність кожному члену
- б) поглинання великими фірмами малих з повною або частковою втратою

фінансової та юридичної самостійності.

в) формування готельних комплексів окремою фірмою за певними типовими проектами

39. Сумарний ліжковий фонд усіх рекреаційно-туристичних закладів розміщення, це?

- а) сумарність
- б) кількість
- в) потужність

40. Туристські підприємства, що здійснюють підготовку, розробку та організацію одиничних або комплексних туристичних послуг.

- а) туроператор
- б) турагент
- в) турист

41. Одна із форм концентрації, що відбувається у формі злиття або приєднання декількох фірм туроператорів або фірм інших галузей, це?

- а) турконцерн
- б) туроператор
- в) туркорпорація.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України. Київ : Альтерпрес, 2010. 404 с.
2. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Палітра, 1997. 130 с.
3. Вишневська О. О. Туристичне країнознавство. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. 594 с.
4. Воскресенский В. Ю. Международный туризм. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 255 с.
5. Ващенко Н. П. Стан рекреаційного обслуговування в Україні і проблеми його подальшого розвитку. *Географічна освіта в Україні* : тези доповідей наук.-практ. конф. (Київ, 23–25 листопада 1995 р.). Київ : КДПУ ім. М. П. Драгоманова, 1995. С. 58–59.
6. Вихристенко Б. І. Сучасний стан і завдання розвитку туристичної галузі України. *Туристично-краєзнавчі дослідження* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура» (Світязь, 9–10 вересня 1998 р.). Київ, 1998. Вип. 1, ч. 1. С. 11–17.
7. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг. Київ : Альтерпрес, 2002. 436 с.
8. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 368 с.
9. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ : Знання, 2008. 661 с.
10. Масляк П. О. Рекреаційна географія. Київ : Знання, 2008. 343 с.
11. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство. Харків : Бурун Книга, 2009. 288 с.
12. Симоненко В. Н. Українське Причорномор'я: потенційні можливості та перспективи розвитку. Київ : Вища школа, 2006. 242 с.
13. Слободян П. М. Актуальні проблеми розвитку внутрішнього туризму : (з досвіду роботи ГА «Укрпрофтур». *Туристично-краєзнавчі дослідження* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура» (Світязь, 9–10 вересня 1998 р.). Київ, 1998. Вип. 1, ч. 1. С. 37–44.
14. Туристично-краєзнавчі дослідження : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура» (Світязь, 9–10 вересня 1998 р.). Київ : КМ-Трейдінг, 1998. Вип. 1 : в 2 ч.

Додаткова

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Палітра, 1997. 305 с.
2. Бейдик О. О. Довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ : Палітра, 1998. С. 68–70.
3. Герасименко В. Г. Основы туристического бизнеса : учеб. пособ. Одесса : Черноморье, 1997. 160 с.

4. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму (методологія, формування, механізм реалізації). Чернівці : Прут, 1996. 288 с.
5. Запесоцкий А. С. Стратегический маркетинг в туризме : учеб. пособ. Санкт-Петербург : СПбГУП, 2009. 384 с.
6. З історії вітчизняного туризму : зб. наук. статей. Київ : ФПУ ; Ін-т туризму, 1997. 280 с.
7. Квартальнов В. А. Иностранный туризм. Москва : Финансы и статистика, 1999. 312с.
8. Максаковский. Географическая картина мира. Ярославль, 1995. Ч. 2. С. 440–441.
9. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 1996 р. : скорочений виклад. Київ, 1997. С. 32–34.
10. Національна система туристсько-екскурсійних маршрутів «Намисто Славутича». Київ : Вища школа, 1997. 264 с.
11. Пузанова Е. П., Честникова В. А. Международный туристический бизнес. Москва : Экспрессное бюро, 1997. 288 с.
12. Розміщення продуктивних сил / за ред. В. В. Ковалевського та ін. Київ, 1998. С. 389–399.
13. Сапрунова В. Туризм: эволюция, структура, маркетинг. Москва : Ось-89, 1997. 160 с.
14. Ткаченко Т. Зовнішні фактори функціонування туристичних підприємств в умовах конкурентного середовища. *Вісник КДТЕУ*. 1999. № 1. С. 92–105.
15. Туристично-красознавчі дослідження : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура» (Світязь, 9–10 вересня 1998 р.). Київ : КМ-Трейдинг, 1998. Вип. 1 : в 2 ч.

Навчальне видання
(українською мовою)

Криволапов Едуард Анатолійович

РЕКРЕАЦІЙНІ КОМПЛЕКСИ

Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
за освітньо-професійними програмами «Туризм» та
«Готельно-ресторанна справа»

Коректор *Люта Д.А.*
Рецензент *Конох А.П.*
Відповідальний за випуск *Маковецька Н.В.*